

БІБЛІОТЕКА

Українського Слова.

ч. 14.

Іван Герасимович.

Життя й відносини
на
Радянській Україні

3

Bibliothek des „Ukrainske Slowo“.

Nr. 14. I. Herasymowytzsch. Die
Zustände in der Sowjet-Ukraine.

ВИДАВНИЦТВО
„Українське Слово“
В БЕРЛІНІ

БІБЛІОТЕКА
Українського Слова

Ч. 14.

Іван Герасимович.

Життя й відносини
на
Радянській Україні

■

БЕРЛІН 1922

ВИДАВНИЦТВО
“Українське Слово”
в БЕРЛІНІ

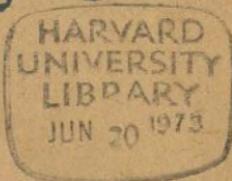
ХРА 8094

Рисорганізацію
Панському
на соціум
автор:
Петро Герасимов

Всі права застережені.

Copyright by „Ukrainske Slowo“
Buch- u. Zeitungsverlag, G. m. b. H., Berlin.

Мир, 1. III. 1923.

73 X 1

Із друкарні
Börsenbuchdruckerei Denter & Nicolas, Берлін.

Tierra, Marçal i Lluita
DE PESSI U ALMA
ALMAOBÉ U FRANCESC
Apol·lódes (Barcelona, 1919).

Життя та відносини на радянській Україні.

Вернувшись з радянської України, маю намір на підставі моїх особистих вражень представити в короткій формі образ тамошніх політичних, економічних, просвітніх і національних відносин та настроїв. Старатимуся писати про події так, як вони розвивалися в генетичному порядку.

Надії на большевизм.

Денікинці, занявши при кінці 1919. р. майже цілу Україну, нехтували українську мову, нищили українські школи та люто переслідували всякі змагання до національної та територіяльної незалежності. Тим своїм непримиримим становищем до української ідеї стратили вони всякі симпатії серед українського народу. І коли більшевики стали з півночі напирати на денікинців, то на Україні вибухло повстання, аскоріще цілий ряд повстань, які головно й остаточно зліквідували доволі численну денікинську армію, поки ще більшевики зуміли прийти. Більшевики йшли з медотечивими гаслами на

устах. Троцький видав цілий ряд декретів, в яких запевняв, що Україна має бути в повні незалежна, що урядовою мовою має бути мова українська, що Україною мають правити тільки українські робітники та селяни, а ніхто чужий — та закликав червону армію, щоб памятала, що вона не є окупаційною армією, а тільки освободжує Україну і даб' зможу управлятися власними внутрішніми силами.

Українські комуністи („боротьбісти“) словом і письмом промощували большевикам дорогу в українські міста й села. Вони запевняли, що російські борьбовицькі політики ґрунтально змінили свій напрямок супроти України. Коли раніше стояли вони на становищі всесосійському і всякий український національний обявували контрреволюцією, так навпаки тепер вони не тільки погандають повну свободу всесторонньому національному і економічному розвиткові, але навіть признають цілковиту незалежність — самостійність радянської України.

Тільки невелика частина українського громадянства скептично дивилася тоді на ті несподівані прояви толерантності і — так сказати безінтересової любові до України з боку російських правлячих кругів, не довіряла їхнім наказам і декретам, та вважала, що українські ко-

муністи — „боротьбісти“ просто обдурюються большевицькими проводирями. Однаке більшість української інтелігенції, українського робітництва і українського селянства ріжного політичного напряму вірила у большевицькі декрети, а на „боротьбістів“ дивилася як на партію будучності, яка обійме провід на вільній незалежній радянській Україні.

Такі були тодішні надії. Однаке скоріше, чим міг хто-небудь це приступити, большевики скинули маску і, зайнявши пілу Україну, кинули в кут усі свої проклямації, накази і декрети і теперішнім своїм поводженням зовсім не ріжнилися від того, яке було за попередніх двох окупацій.

Українські комуністи-боротьбісти, які по другій большевицькій евакуації з осталися на місцях і з небезпекою для свого життя вели підпольну роботу в користь большевизму, стали видавати щоденник „Боротьба“ та переводити в ріжних містах України партійну українську комуністичну організацію. Російські большевики, що згуртувалися в КПБУ. (комуністична партія большевиків України) і заступають ідею „єдиної неділімої“, в першій мірі розпочали зайлу боротьбу якраз проти українських комуністів-боротьбістів і в короткому часі довели до розв'яз-

зання партії боротьбістів та закриття їхніх органів і організацій.

Українські комуністи-боротьбісти були приневолені вписатися в партію КПБУ, що і дійсно частина зробила проти свого переконання, боячися переслідувань (арештів та розстрілів), частина зосталась безпартійною, а частина пішла в підполя.

Виступаючи всупереч запевнювань Троцького і других большевицьких важків — проти українських революціонерів і комуністів, — російські большевики наглядно довели, що вони руководяться російським імперіалізмом і крайною національною ворожнечею до всього, що українське, та, що — виходячи з того становища — єм близький найреакційніший російський чорносотенець, чим найбільш червоний революціонер-Українець, аж до українського комуніста виключно. Одним словом большевики, почувши твердіший ґрунт під ногами, без обиняків скинули маску і показали світові своє правдиве чорносотенне тілько на червоно помазане обличчя.

Упоравшись з боротьбістами, зпоміж котрих декого й розстріляно, розпочали систематичне нищення Українців на Україні.

Добольшевицька українізація.

Не від річи буде бодай кількома словами згадати про стан українізації в часі третьої інвазії большевиків на Україну.

Російська революція в 1917. р. збудила всі народи був. російської імперії, а в першій мірі український народ до нового життя. Український народ, зостаючись сотками літ в національній, соціальній, політичній і економічній неволі, став революційним шляхом добиватися свободи у всіх тих напрямках. Національна свідомість у всіх верствах суспільності зростає з замітною скорістю, а в слід за тим зростають істнуючі і повстають нові політичні, економічні і освітні організації та національні народні, середні і вищі школи. „Просвіти“, кооперації і школи стали осередками українізації. Українобанки, Дніпросоюзи, Споживсоюзи і інші товариства та організації в розмірно короткому часі розвинулися так гарно, що стали міліоновими ба й міліярдовими інституціями. Вони не обмежуються діяльністю тільки фінансово-економічного напрямку, а розвивають також дуже широку й систематичну освітню діяльність, субвенціонуючи всілякі видавничі спілки і власним накладом випускаючи в світ численні видавництва. Українізація поступає скорім кроком не тільки на селі, але й

по містам. Навіть у такому інтернаціональному, портовому місті як Одеса, українізація так поступила, що ті, які місто це знали за часів австрійської окупації, в 1918. р., за два роки після не могли з дива зійти. Роковини смерти Тараса Шевченка в березні 1920. р. святковано величавою, небувалою в Одесі маніфестацією, в якій брали участь українські військові частини, українські школи, українські робітничі організації, українські морські організації, а даліше залізничники, пожарники, жіночі товариства, „Просвіти“ і т. д., а все це з жовто-блакитними пропорами (попри національні були й червоні пропори) при звуках „Ще не вмерла“ та „Заповіту“.... Почесний похід, який густими лавами тягнувся до 3 верств, показав силу Українців в самій Одесі і зробив сильне, незатерте враження. Те саме було й по других містах і по селах.

Большевики, як непоправні російські централісти й імперіалісти поставили собі найближчою задачею „во что бы то не стало“ знищити до щенту всю проведену досі освітно-культурну і фінансово-економічну українську організацію і арештами та масовими роастрілами стероризувати українську інтелігенцію, українське робітництво і українське селянство. А що тоді на Україні знаходилися Галичане, які перед польською навалою мусіли покидати

свій рідний край, і ті Галичине, як свідомий елемент також вкладали багато праці у відродження України, то переслідування Українців відносилося так до Придніпрянців, як і до Придністрянців в рівній мірі.

Провокація і терор.

Основою в тій геростратській діяльності большевиків були провокація і терор.

Не дивлячись, що національне, соціальне, політичне й економічне визволення України — це так корінно революційні події, що революція і відродження України стали синонімами, — большевики крикливою агітацією й провокаційними напастями почали клеветати, немов то Українці — це контреволюціонери, а їхні організації — це гнізда контреволюції і вони, як такі мусять бути знищенні.

І для української інтелігенції, для українського робітництва і для українського селянства почалася нова крівава Голгофа.

Перш усього кинулися большевики зі скаженою злістю на Галичан. Усіх, кого можна було тільки зловити, посаджено в „чека“, а потім в тюрму. Старшини й стрільці сотнями томилися по тюрмах, не почувавши ніякої вини за собою (доволі

багато Галичан встигло заздалегідь перевоватися).

З Київа приїхав до Одеси поручник Галицький із повновластями з штабу червоної армії в справі визволення з тюрми і перевозу Галичан до Київа. Одеська „чека“ поставилася до цього страшенно ворожо. Кінець-кінцем позволено Галицькому забрати Галичан і вивезти їх окремим поїздом до Київа. Галицький оголосив це в часописях і закликав всіх Галичан (також тих, що переховувалися в підполлі), щоб зареєструвалися на виїзд. Багато послухало цього зазиву. І ті, що вийшли з тюрми, і ті, що добровільно зголосилися до від'їзду, повсідали в призначенні вагони і ждали від'їзду, який мав — наступити в ночі. Були там старшини й стрільці, жінки й діти. Паровіз не надходив і всі полягали спати.

По півночі прибули чекісти з кулеметами, тихенько обстутили поїзд Галичан і зразу стали сипати кулями по вагонах, вбиваючи та ранячи сплячих чоловіків, жінок та дітей. Не беруся малювати того страшного образу, який счинився в наслідок цього нападу большевицьких розбішак, бо навряд чи перо людське в стані, як слід представити ті, серце розриваючі, спени... Скажу тільки коротко: кого не вбито на смерть, того опісля арештовано, а ранених відставлено до

тюремного шпиталю. Між арештованими був і Галицький, якого мало що не розстрілями. До рана вивозили чекісти побиті жертві, а сходяче сонце освітило рано носічені кулями і кровію обрязані вагони й цілі потоки крові під вагонами та на піляху, куди вивозили побиті жертві...

Комуністам мало було тої крові. Замкнених у тюрму здесяtkовано розстрілами і то не тільки старшин, а також стрільців.

Так пересіяних через густе сито частину Галичан відправлено через Миколаїв до Харкова, а частина (біля 60 люда) зосталася в Одесі в тюрмі.

Слідство в справі одеської різni.

Для характеристики відносин скажу ще декілька слів про слідство в справі крівавих подій в Одесі.

Діялося це літом 1920. р. в часі наступу большевиків на Галичину. Комуністи — як звісно — мають у себе готові правительства для всіх держав і країв так, що під тим оглядом вони не мають клопоту на випадок заняття чи збройного перевороту якої небудь провінції. Річ ясна — і для Галичини спрепарували вони відповідне правдиво комуністичне правительство.

Переслідування Галичан взагалі, а зокрема вище згадані кріваві події в Одесі були тому „правительству“ дуже не на руку. Щоб як небудь виплутатися з тої

неприємної ситуації і замілити людям очі, вислано з Харкова до Одеси „комісію“ для розслідування тих крівавих подій. На чолі тої комісії був цілковито скомунізований Галичанин д-р. Сіяк. Він тільки тим журився, як оправдає большевиків, коли в Галичині стануть закидати їм їхні масові убийства Галичан. І той чоловік мав переводити слідство... Річ ясна, — винуватих не знайдено, а що більше, чека офіційно заявила йому, що в одеських тюрмах і арештах нема ані одного Галичанина. Між тим — як сказано — в самій тюрмі було тоді понад 60 люда, а по других участках і арештах були також Галичане. Коли опісля в приватній дорозі доказано д-рові Сіякові, що заява чека свідомо брехлива і вияснено, як справа дійсно мається, тоді д-р. Сіяк прийшов з предсідателем одеської чека до тюрми, виголосив зголодженім і горем прибитим Галичанам палку, яскраво червону промову, обіцяв, що „завтра“ вийдуть усі на волю, сів на потяг, тай поїхав... А Галичане зостались на ласку і неласку одеської чека і не одно „завтра“ минуло, доки їх по одному, по 3, по 5 випущено не на волю, а під штиками відправлено в червону армію... Доволі сказати, що послідніх із тої „шістьдесяткі“, випущено „на волю“ ледви по трьох місяцях з половиною після від’їзду д-ра Сіяка.

Переслідування Придніпрянців.

Майже рівночасно з переслідуванням Галичан розпочалися люті переслідування Наддніпрянців.

Усі хитрощі, всі провокації і весь досвід, зібраний довголітною діяльністю бувшої царської „охорани“ й жандармерії зужили одеські чекісти, достойні наслідники славнозвісних опричників, в нищенні українських організацій і Українців взагалі.

Вже вище сказано було, що українська кооперація, українські фінансові інституції, українські товариства та школи зросли з нечуваною скорістю і економічно стали на твердий ґрунт. В самій Одесі, в різких частих міста, начислено понад 30 „Просвіт“, а крім того різких інших товариств, бібліотек і організацій просвітно-культурних було поверх 40. До того школи з свідомим українським учительським персоналом були підставою тої культурно-національної праці та давали все свіжий контингент свідомого молодого громадянства, — а шкіл українських помимо перепон було в Одесі окоło трицяті.

Большевики з початку удавали, що нічого не мають проти всіх тих просвітно-економічних організацій. І народ, нічого не предчуваючи, вписувався в члени, сходився на читання часописей, на відчити, на концерти та представлення і т. п.

Коли Галичане сиділи по тюрмах, то одеська „Жіноча Громада“ збирала за відомом большевицької влади жертви в грошах, тютюні і продуктах та через туюж владу в легальній дорозі пересилала нещасним.

Нараз з початком червня 1920. р. почалися арешти, головно членів „Про світі“, „Жіночої Громади“ та українських кооперацій. Арештованим закидувано збірки на користь зостаючих в тюрмі Галичан, сходини (за відомом влади в легально існуючих товариствах) і т. ін. А щоб цьому всьому надати більшої ваги, названо це все контрреволюцією та петлюрівщиною... (Для вияснення справи не від річі додати, що кому большевики закидають „петлюрівщину“, той не зовсім мусить бути прихильником Петлюри. Ця назва свідомо провокаційна, як давніще чорносотенська „мазепинщина“ і російські імперіялісти причіплюють її до кожної свідомої людини, до якої вона небудь принадежала української партії).

Розстріли.

За місяць опісля слідували масові розстріли арештованих Українців, головно ж інтелігенції, членів виділів, або звичайних діяльних членів товариств. Розстрілювано по 70 до 80 денно.

Треба було подивляти, з яким героїзмом, з якою вірою в святе діло йшли нещасні жертви на смерть. З піднесеними головами, твердими кроками ступали оточені штиками та кулеметами піших і кінних чекістів...

Перед розстрілами, голова першої української церковної громади в Одесі, старенький Климович сказав коротку зворушаючу промову, яку закінчив окликом: „Вмираємо за святе діло! Україно, наша Мати! Скільки жертв крівавих вимагаєш Ти від синів Твоїх!...“ Незвичайно достойно держала себе голова одеської „Жіночої Громади“ добр. Олеся Комарецька. Висока, струнка, гарна, поставна, з піднятою головою, — з таким спокоєм йшла на смерть як бувало на виділове засідання. Не трівога, не страх, — а скоріше обурення малювалося на її інтелігентному, прегарному обличчю. — „Точіть нашу кров, прокляті кровопійці! Але тямте, що страшна пімста за наші кривди вас не міне!...“ — були послідні слова покійної Олесі... І так всі погинули як герой. — Ніхто не просив пощади у лютих, непримиримих ворогів своїх. Честь іх славній памяті!

Так гинули лікарі, інженери, коопера- тори, учителі, студенти, малярі, артисти, віртуози, журналісти, поети, священники — одним словом сама сіль нашої нації.

Придніпрянці і Галичане спочили разом, однаке не в могилі, як можна було надіятися, а викинуто їх мов собак десь далеко за містом в нетри каменеломів. Туди комуністи сотнями й тисячами вивозили розстріляні жертви і звідти розлягається такий смрід, що люде на кілька верств обминають це страшне місце.

Похід проти укр. кооперації і економ. інституцій.

Стероризувавши українське громадянство масовими розстрілами, розпочали большевики систематичний похід проти української кооперації і економ. інституцій.

Що до Українобанку, то цю справу большевики полагодили скоро і дуже просто: Українобанк націоналізували і всі гроші сконфіскували.

Проти „Дніпросоюза“, „Споживсоюза“ і других кооперацій розпочали комуністи по своїх часописях і на мітінгах кампанію, представляючи, що це гнізда буржуазії і контрреволюції, та що всі ті кооперативні товариства мусять бути ґрунтовно зреформовані і стягнені в одно комуністичне кооперативне товариство.

І це, з чим українська кооперація досі з успіхом боролася: підчинення її московській кооперації, — перевели кому-

ністи насильство. І тут знову доказали більшевики як на долоні, що крайня права чорносотенщина і крайнє лівий червоний комунізм тільки в теорії розбіжні, а в практиці вони дуже споріднені, і стремлять до одної цілі.

Ще в часі масових арештовань і розстрілів Українців впадало в очі, що розмірно дуже мало арештовано, а ще менше розстріляно чорносотенців. А самих найвизначніших чорносотенців (як напр. редакторів „Сина Отечества“ і „Единої Русі“, директора чорносотенної одеської гімназії Сініцина і т. ін.) посаджено з початку про людське око в концентраційний табор, а після зовсім пущено на волю. На оправдання заявили більшевики, що „інтелігентних людей не хотять нищити“...

Кінець - кінцем чорні й червоні зійшлися в кооперації і там до спілки стали виганяти Українців з їхнього власного товариства, так, що тільки невеличка частина українських кооператорів зосталась в Одесі. Всі майже Українці кооператори мусіли покидати місто і розбрелися по провінції. В одеських коопераціях осталися майже виключно Жиди і Москалі.

Шкільництво на Україні.

Шкільництво на Україні на папері зовсім автономне і незалежне від московського центра. В дійсності ж комісар освіти Гринько (Українець) має звязані руки й ноги, його заступник і „ответственний работник“ Москвичі або Жиди, які по змозі на місці паралізують немилі їм розпорядки Гринька, а в шкільних справах звичайно йдуть „предписанія“ з центра від комісара освіти Луначарського.

Шкільництво обіймає відділи дошкільний (ясла і дитячі сади), відділ шкільний (трудові школи низчого і вищого типу та вищі фахові школи) і позашкільний (просвітно-культурні товариства, народні університети, курси для ліквідації неграмотності і т. п.) крім трудових шкіл улаштовано ще школи комунальні, щось в роді інтернатів.

До початку р. 1921. всі шкільні діти по містах діставали в школі їжу, а саме снідання й обід зі шматком хліба. Це стягало до школи дуже багато дітей, а коло них сяк-так прохарчовувалися й учителі. По селах тільки діти в дошкільному віці діставали харч, хоча не всюди — іншим же не давали їсти.

Школи поставлені дуже погано. Шкільних підручників майже нема, шкільних приладдів так само. Нерідко на

школу, до якої ходило з 200 дітей, надсилено 10 до 15 шкільних підручників, 12 до 15 олівців та з один десяток пер і це все на цілий рік, або і того ні.

Не від річи додати, що українських підручників (принаймні в одеській губернії) майже ніколи не було на складі і я сам нераз був свідком, як учителям і учителькам українських шкіл, ніби „ізза недостачі укр. підручників“ силою давали російські. Мало того. Народний комісар освіти в Харкові Гринько видав наказ, щоб по всіх школах на Україні учену української мови. Однаке цей розпорядок здебільшого зостається на папері через неприхильне становище деяких повітових „наробразів“. І коли не вважаючи на біdnість шкільного приладдя по школах, на неприхильне до них становище всяких „наробразів“ і вороже просто відношення інших большевицьких урядів — українські школи все таки розвиваються, навіть часом краще, ніж російські, то це треба завдячувати тільки дійсно пожертвування гідній праці свідомого українського учителства, співдіянню батьків, а вкінці і гарному відношенню до школи української молоді.

Інші національні школи (польські, вірменські, грецькі та інші) також краще розвиваються, ніж школи російські. І це розуміється — завдячують вони не

офіційній владі, а приватній ініціативі.

Почавши від березня 1921. року більшевицька влада майже перестала цікавитися школою і учителством. Дітям по міських школах перестали давати харч, учителям перестали виплачувати платню та видаєти пайок. (Що до платні і пайка взагалі — позволяю собі сказати деялька слів низче.)

Національним школам допомагала приватна ініціатива, а самі родичі дбали за шкільні прибори, помогали в улаштовані шкільних столових та старалися полекшити невиносиму долю учителів.

Мабуть задля того, щоб сторонні елементи мали менше впливу на школу, надійшов був наказ з центра, щоб приватну ініціативу в підпомаганні шкіл припинити, бо цим компромітується советська влада: Народ, бачучи, що школи є піддержувані приватною ініціативою — може подумати, що советський уряд занадто мало інтересується школами...

Як з одного боку дивоглядна ця заборона, так з другого ще цікавіше, що ця заборона зачепила майже самі тільки українські школи по містах, бо і. пр. польські, вірменські та інші нац. школи не мали з цього погляду перепон. Що до сільських шкіл — то вони силою обставин, переважно удержануться грома-

дами, а самі громадянє складаються на харчі для вчителя, відпускають йому одну, дві, три або й більше десятин поля; яке дуже часто й самі обробляють і засівають, а також платять грішми. Коли зважити, що офіційна платня і пайок советських робітників зовсім не вистарчав на удержання одної людини, не говорячи вже про семю, то не дивно, що посада вчителя на селі, де школу удержанує громада — являється тепер дуже гарною і до неї рвуться бувші директори гімназій, комісарі освіти й інші.

Офіційна платня учителя дуже невелика і хитається між 3 000 і 10 000 рублями, до цього зараховується ще 60% до 100% преміальних додатків (щось подібного до додатку на дорожнечу). Офіційний пайок також дуже маленький, а саме: 11 російських фунтів муки, та $\frac{1}{2}$ фунта солі. Раніш діставали ще крім цього (час від часу) також $\frac{1}{4}$ фунта м'яса, декілька декаграмів олії, або сала і трохи крупи — це на пів місяця, однака за останні три четверти року учителі тих річей зовсім не діставали. Платню в послідніх часах стали виплачувати і за попередні місяці, однака з цього невелика користь, коли зважити, що ціломісячна платня не вистарчав на прожиття й одного дня.

В Одесі на зборах заявили учителі,

що за таку платню і серед таких обставин фізично неможливо працювати в школі. На це присутні на зборах комуністи розкричалися і заявили, ~~на~~ силою (штигами) приневолять вчити, а жадання підвищення платні та призначення людяного пайка — назвали контрреволюційним виступом.

І дійсно вчителі, особливо українські, були якийсь час під строгим доглядом чрезвичайки, а багато з них і арештовано. Бували школи (напр. Український Учительський Інститут в Ісаїві), де заарештовано майже всіх учителів і учительок враз зі студентами — ніби за „контрреволюцію і петлюрівщину“. Одного з них, Нищадина, розстріляли без ніякого доказу вини.

Кінець-кінцем большевики полагодили шкільну крізу дуже просто й оригінально: школ в Одесі було поверх 300, а з них українських щось коло 40. — Отже большевики звели число школ взагалі із 300 на 30, а в тому числі українських на чотири. Слідком за тим пішло „сокращені штатов“ (багато учителів і учительок викинуто) і з тих ощадностей, які пороблено на тому „сокращенію“ обіцяно було дещо підвищити залишеним учителям місячну платню . . .

Українська православна церква.

В теперішніх важких часах взагалі, а для українства особливо, починає українська церква грати в українському життю незвичайно важну роль і поруч української школи стає дуже важним чинником в ширенню і закріпленню українства.

Большевики, як звісно, проголосили відлучення церкви від держави і уважають церковну справу внутрішньою, справою певної віроісповідної громади та до неї не хотять (офіційльно) вмішуватися. Українське православне громадянство спираючися на це, розпочало на велику скалу повну українізацію церкви.

В Київі повстала Всеукраїнська Православна Церковна Рада, яка виробила організаційний церковний статут а саме: для Всеукраїнської Православної Церковної Ради, для Губерніальних Українських Православних Рад, для Повітових Українських Православних Рад і для Волосних Українських Православних Рад.

Всеукраїнська Православна Церковна Рада, яка згуртувалася коло київського Софійського Собору, розпочала дуже живу діяльність, як в самому Київі, так і по цілій Київщині, та по других губерніях і здобула собі величезний вплив на цілу українську суспільність, яка зі своєї сторони її морально і матеріально підпо-

магає. Провід спочиває в руках свідомого українського духовенства і виборних зноміж мирян, а на чолі стоять: добр. Мороз, голова Всеукраїнської Православної Церковної Ради, Вол. Чеховський бувший прем'єр УНР, та інші визначні українські громадяне. Митрополитом настановлено о. Василя Липківського.

При Всеукраїнській Православній Церковній Раді існує комісія українських теологів і вчених для перекладів святого письма і богослужебних книг. Переклади робляться дуже уважно, на підставі оригінальних грецьких, старославянських та гебрейських текстів і порівнюються із текстом російським. Український текст перекладів незвичайно живий, дуже зроумілий а при тім відзначається так званим церковним (біблійним) стилем. Всі найконечніші богослужебні книги вже переложено.

Заходами Всеукраїнської Православної Церковної Ради відбувся в місяці травні 1921. р. в Київі губернський собор Української Православної Церкви, на якому були присутні делегати від громад, волостей і повітів — особи духовного чину і мирянин. Цей собор зробив важні постанови що до дальншого устрою української православної церкви.

Київський губернський церковний

собор затвердив і одобрив дотеперішню діяльність Всеукраїнської Православної Церковної Ради і висловив їй свою найбільшу подяку.

Священиники тільки сповняючи свою службу мусять одягатися в священицьку одежду; поза службою вони можуть носити цивільне уbrання, стригти волосся та працювати в установах, урядах, школах, майстернях і т. п.

Епископи не мусять бути нежонаті; нежонаті кандидати в ніякому разі не мають перщенства перед жонатими. Взагалі що до подружжя, то українське православне духовенство обов'язують ті самі норми, що й мирян.

Українізація церков відбувається таким способом: коли члени якоїсь парафії бажають зукраїнізувати свою церкву, то улаштовують в тій справі збори парафіян і більшістю голосів рішають. На випадок ухвали вибирають комітет (церковну раду), який полагоджує формальності, дбає про улаштування українського церковного хору, та про церковний причет. Коли місцевий священик не хоче згодитися відправляти богослужіння українською мовою, то задержують його тільки до тої пори, доки Всеукраїнська Православна Церковна Рада не пришле відповідного українського священника. Мотиви церковних співів мають бути староукраїнські,

досі заборонені московським синодом, вияві з Київо-печерської Лаври, та інших українських монастирів.

З поміж найбільш заслужених коло українізації церкви і найповажніших членів українського духовенства вибрано відповідних кандидатів на п'ятьох чи сімох українських православних єпископів, яких висвяtitи царгородський або грузинський патріярх.

Ухвалено одноголосно автокефалію української православної церкви з тим, що її головою має бути окремий від посторонньої церковної влади, незалежний український православний патріярх в Київі, якого висвятали вище згадані два патріярхи. Вже намічено на цей високий стан дуже достойного кандидата, сеніора з поміж українського духовенства.

Як можна було надіятися, московський патріярх Тихон і весь московський єпископський совет дуже ворожо віднеслися до українізації і автокефалії церкви. Та бачучи, що отвертою боротьбою нічого не вдієш, московський патріярх взявся на хитроці. Він призвав „автономію“ української православної церкви очевидно під своїм патронатом, а в доказ тої автономії надіслав на Україну „священний совет єпископів всея України“, людей ворожих українському рухові, та наказав утворити бюро для перекладів святого письма і

богослужебних книг на українську мову.

Однаке ті хитрощі не мають ніякого успіху, бо московщина так вже далася українському народові взнаки, що ніхто навіть і чути не хоче про дальшу злуку з нею.

Крім таких московських хитрощів „з гори“, в виді підшивання під українство, ведуть, панрусисти „з долу“ шалену, ординарну, низьку агітацію немов то українська православна церква — це уніятська та польська видумка, що церкви українізується тому, щоби опісля віддати їх в жидівські руки і т. п. Однаке і тая провокаційна і злочинна агітація відбивається о рішучість і відпорність широких мас українського народу.

Конець-кінцем стойть церковна справа так, що в самому Київі більшість церков вже українізована, а на провінції в губерніях: київській, подільській, полтавській і ін. священиків - Москвинів викидають із сіл, часто не дожидаючи навіть приходу українського душпастиря від Всеукраїнської Православної Церковної Ради. Навіть в Одесі є вже кілька зукраїнізованих церков, а в самій Херсонщині і Таврії поступає українізація скорим кроком. В Миколаєві собор і всі найкращі церкви зукраїнізовано.

Складки на Всеукраїнський Православний Фонд, на Всеукраїнську Право-

славну Церковну Раду і на інші тим по-
дібні цілі — пливуть щедро зі всіх верств
української суспільності, а збирають їх
по церквах, на зборах і при всяких ін-
ших нагодах. Таке загальне заінтересо-
вання має і виховуючий добрий бік, бо
таким чином суспільність наочно бачить,
що вона буде собі свою, від нікого неза-
лежну, українську церкву і бореться за
ней. Таким чином та своя церков стає
ще ріднішою, і ворожі заходи ще менше
мають до неї доступу.

Відправа в найчистішій українській
літературній мові, українське євангеліє,
український гарний хор та українські
обовязкові проповіді роблять непереможне
враження. І коли російські церкви по-
чинають чим раз більше світити пусткою —
то до українських церков сходиться
усе більше народу, так що церковні мури
не в стані всіх помістити.

Помітне одне цікаве явище: рівно-
часно із обезціненням релігії і церкви
большевиками, відчувається, з другого
буку, замітний зріст релігійності і заін-
тересовання до церкви, особливо украї-
нської.

Всеукраїнська Православна Церковна
Рада для вишколення і виховання цер-
ковного причету, улаштувала в Київі і
на провінції перковні семинарії та цер-
ковні курси, а також в Київі існує Укра-

їнська Православна Церковна Академія.

Одним словом: справа українізації й автокефалії української церкви йде добрим і певним шляхом і це один із дуже важливих етапів досягнення політичної та територіальної незалежності.

Вибори в совєтському царстві.

Диктатура-деспотизм і народоправство з загальними виборами — це зовсім протилежні поняття, з яких одно виключає друге. Та це не перешкоджає комуністам пускати в світ блахмана, немов і в совєтському царстві існують якісь вибори і то ще на ширших основах, ніж у других „буржуазних“ демократичних державах. Це свідома цинічна брехня.

Вже приписана „с више“ т. зв. система виборча, яка що хвилі міняється і виправляється в тому напрямі, щоби ті вибори зробити ще більш ілюзоричними, ніж вони є досі, — показує наглядно дійсну вартість того виборчого обману.

В тому часі, коли я перебував в Одесі, мали вибирати: 1000 червоноармейців одного заступника, 2.000 робітників одного і 4.000 селян також одного.

Ніякого виборчого права не мали: священики і весь причет церковний, кулаки (куркулі), — всякі, що брали участь в петлюровських, махнівських, білогвар-

дійських і т. п. повстаннях або взагалі в безпосередній чи навіть посередній боротьбі (як симпатики повстанців) зі со- ветською владою — засуджені колись по підозрінню за „контрреволюцію“ і т. д.

Не розглядаючи близче дальших обмежень — вже вище наведені факти дають передсмак того, чого можна надіятися по так спрепарованій „виборчій системі“.

Як відомо окупаційна „красная армия“ на Україні складається в дев'ять-десятих частях з чужого, ворожого українству елементу. Українські частини, о скільки їх ще не зовсім вислано на Мурман, чи на Кавказ, чи де в глуб Росії, порозкидані малюсенькими островцями між московською окупаційною армією, остаються там під строгим „товарицьким наглядом“ і не мають ніякої змоги як небудь виявити своєї української фізіономії. Вони мусять держатися правил: „скачи враже, як пан каже“, — а то як „неблагонадійних“ вишлють їх з України за їхніми братами... Отже той в своїй головній масі чужий, напливовий, нічим не звязаний з Україною і навпаки дуже ворожий до українства елемент „вибирає“ пропорціонально найбільше число заступників. Очевидно саме вибирання є тільки пустою формальністю. На діліж властиво іменуватися з гори назначених комуністичних діячів,

яких виборці переважно не бачили і не бачать на очі, або досі ніколи навіть про них не чули.

Друга головна група виборців — це робітники. Як відомо в зрусифікованих українських містах більшість робітників є неукраїнської народності. Однаке український елемент становить тут все ж таки поважний процент, який зі стихійним поширюванням українства чимраз більш зростає, а в поодиноких заводах чи галузях промислу осiąгає подекуди й чисельну перевагу. Таке з російського становища некорисне чисельне відношення „регулює“ центр в той спосіб, що українських робітників валками виселяють з України в глуб Росії чи куди, а на томіст з відтам сотнями і тисячами напливають на Україну робітники російської народності (напр. залізничники або гірничники). На оправдання такого „живого товарообміну“ подається, що укр. робітники мусять в самому джерелі революції, в Росії набрати чисто революційного духа та досвіду, а з другої сторони північні „товарищи“ Росіянне мають на меті поширити на „контрреволюційні“ Україні правдиво комуністичного духа. Таким чином центр дбає, щоби з часом український елемент не набрав переваги між робітництвом України. Та російські комуністи навіть до цього робітництва

ставляться з певним недовір'ям, даючи йому два рази менше виборчого права, ніж зовсім сліпому свому орудію „красноармейцам“... Коли зважити, що при совєтських виборах не може бути й мови про найпримітивнішу виборчу свободу (бо вибори передовсім явні; довкола стоять „ответственниe комуністическіe рабочники“ та „чекісти“ і пильно слідять за „контрреволюціонерами“, яким вважають кожного, що важиться не голосувати на комуністичну лісту), то можна легко уявити собі, хто може перейти при таких „виборах“. Це ніякі справдішні вибори, а тільки фікція виборів, про що знають найкраще саміж робітники; та хоча в душі, а часом буває й отверто протестують проти такої негідної комедії, однаке не відважуються поки що зовсім відтягатися від тих т. зв. „виборів“, щоби не мати до діла зі всемогучою „чекою“...

Коли так мається справа з робітничими виборами, то вибори серед селянства треба вважати вже не фікцією, а прямо глумом-наругою. Робітниче-селянська влада дає основі цілого населення України — селянству чотири рази менше виборчого права, ніж російським приблудам з „красної армії“. Та це тільки на око чотири рази менше, бо коли взяти під розвагу всякі дальші обмеження, то це право змен-

шиться ще в десятеро або й двадцятеро. Бо поминувши вже факт, що за трикратної інвазії більшевиків на Україну і трикратного їх викидування звідси та постійного повстанчого і партизанського руху в часі самого більшевицького володіння — в ріжких протиболішевицьких акціях брала участь переважна части міжського селянського населення, — коли зважити, що кваліфікація на „кулака“, „куркуля“, „контрреволюціонера“ або його ж симпатика і т. п. дуже розтяглива і неуловима і можна її примінити до всякої нелюбі особи, бож це по більшій часті тільки провокаційні таклепи і свого роду агітаційні средства, — то можна уявити собі, скільки остане дійсно „благодійників“, яким російські комуністи не побояться уділити чвертину виборчого права... Колиб іхнє число приблизно означити цифрово на 25% загалу селянського населення, — то було б рішучо за багато.

Та буває, що і так спрепаровані та через густе сито комуністичної самоволі пересіяні селянські „виборці“ не завсіди задовольняють всі бажання комуністичної партії і тут приходиться їм часом боротися з деякими трудностями. Я був напр. свідком таких „виборів“ на селі:

Невелике поміщення „комуністического клуба“ до половини наповнене

,,виборцями“ селянами. Навколо міліція з крісами (вінтовками) та чекісти з револьверами. Поміж виборцями круться кілька „комнезаможніх“. На переді коло стола засіли самі „ответственные“ партійні работнікі“, представники „уездной тройки“ та „волостной пятьорки“, спеціальні агітатори то що, — одним словом сама комуністична сметана. Йдуть промови:

— Робітниче-селянська влада „уничищила“ царя, поміщиків і капітал і дала селянству землю і волю. Були спроби контрреволюції. І так Центральна Рада спровадила Німців та Австрійців, які грабили Україну. Гетьман Скоропадський потайно організував добровольчеську армію і як бувший царський генерал хотів поставити царя на російський престол. Далі Колчак, Юденіч, Денікін, Врангель з чужою поміччю, старалися відреставрувати те, що не вдалося зробити Скоропадському. Петлюра спровадив гольську шляхту, яка в страшний спосіб нищила українське робітництво і головно укр. селянство. Всі капіталістичні держави, як ті люті змії, тільки чигають на це, щоби задавити одиноку на світі робітниче-селянську владу. Однаке на сторожі стоїть „доблесная красная армія“, яка побідила всіх ворогів і під якої сильною охороною зможе робітниче-селянська влада

завести правдиво комуністичний лад. Світова революція буде неминуче і тоді „красная армія“ завоює весь „капіталістичний мир“ та установить на цілому світі комуністичний лад. Щоб це осiąгнути, потрібно, щоби в нас був один комуністичний фронт. Наш комуністичний центр найліпше знає, хто найкраще надається до будови „советского строительства“, отже пропонуємо голосувати на отсей список. — І прочитав його.

Встає дядько Василь Потапенко: — А я гадав би, щоби вибрати когось зі села, хай і він вчиться того „советского строительства“. Всі ті тут прочитані в списку — дуже гарні товариші, однаке чужі люди і ми їх не знаємо. Наша громада хоче вибирати отсих кандидатів: (і вичислив всі імена). Чи правду я кажу?

— Правда, правда! — загуло в гурті.
— Ми вибираємо тих, що сказав Потапенко!

Комуністи заметушилися.

— „Что это за вздор!?” — крикнув голова. — Хто вам казав тих вибирати? Виборів ще нема! Тепер тільки „виборче пренія“. Слово „предоставляється“ товаришу Нікитину.

Нікитин передусім виганьбив виборців за те, що вони не знають основних правил вборів, бо тільки один голова може зарядити голосування, коли це вважатиме

за вказане. Однаке він з жалем бачить, що тут зійшлося чимало контрреволюційного елементу. Товариш з „особового отделения“ повинні звернути на це пильну увагу, бо боротьба з „контрреволюцією“ це найголовніша завдання „рабоче-крестянської“ влади. — Ми доти не зможемо наладити комуністичного ладу, доки не „уничтожимо“, з корінем не вирвемо всяку контрреволюцію! — І став кричати, гро-зити, а опісля знов змяк і знижив голос: — То ви, товариш Потапенко, відтягаєте своїх кандидатів!...

— Якож маю право відтягати? — обізвався Потапенко. — Громада врадила і сказала мені поставити, то я так і зробив. А скаже громада інакше, то так і буде. Я не маю ніякого права відтягати.

— Так? „Пасмотрім!“ — Предсідатель гримнув кулаком в стіл. — Кожний голосуватиме з окрема явно!

„Чекісти“, міліціонери та „комнеза-можні“ насторожили вуха, а деякі по-виймали остентатційно записники, щоби нотувати як хто голосуватиме.

— Отже товариш Потапенко Василій! На кого голосуєте? — спитав голова.

Запитаний зовсім неналякано встав і сказав: — На тих, що громада хоче! — і вичислив всіх своїх кандидатів.

Так само голосував другий, третій і десятий дядько. Одним словом „гро-

мадські кандидати дістали 70, а „комуністичні“ тільки 6 голосів.

Такий вислід страшно збентежив комуністів. Схопився представник „уездной тройки“ і вибори уневажнив. Дивним дивом цим разом нікого не арештовано, тільки агітатори „печінки з себе виговорювали“ так переконували „недовірчих селянських Томів“, що вони дурні і не розуміють високої мети комунізму, що вони — місто горнутися під інтернаціональний червоний прапор — все ще держаться самостійницького „жовто-блакітного“...

„Это так не будет товарищи“, кричали комуністи. — Ми вас заставим йти з нами одним комуністичним фронтом, хоч би й половина з вас мала пропасти. „Красное знамя“ побідить весь світ, а ми, комуністи, є носителі тої нової світової революції. Вам товариші, предоставляється час, щоб зрозуміли духа „новаго времені“ і тоді результат виборів буде таний, як того вимагає революційний час.

Слідуючі перевибори також уневажнено, треті зряду рівно ж. А що ті вибори назначувані вже не на неділю, тільки на будний день і виборці від 9. год. з ранку чекали до год. 3. або 4. попол. доки вибори зачалися і тратили собі дорогий робочий час — то на четверті перевибори вже ніхто з „громади“ не явився і ко-

муністичний список „с вище“ перейшов одноголосно... шістьма голосами.

Незадовго після цього читали ми в повітових та губерніяльних „Ізвестіях“ допись про одноголосний вибір таких та таких то важких комуністичних діячів в такій то „красній деревні“...

Річ ясна — це ще найделікатніший спосіб переводження виборів, може з огляду на проголошення раніше тої громади „червоною“ в протилежності до переважаючого числа других громад, що всі ще оставали на „чорній дошці“. В останніх громадах ніхто не панькався перевиборами, а прямо на місці кількох арештовано, іншим загрожено конфіскатою майна, і вибори пішли відразу гладко.

В подібний спосіб відбуваються вибори і між робітниками. Тому не дивуватися, що робітники в доволі рішучій формі зачинають вже протестувати і то не тільки на „вічно незадоволеній Україні“, де часто приходить і до кровопролиття, — але також вже в самих центрах комунізму: Москві та Петрограді (напр. з приводу останніх виборів до всеросійського совету).

Одним словом вибори в советському царстві — це тільки блахман для краю і для закордону. Суть їх найкраще схантеризував сам начальник камянецької „Чеки“ Лавров з приводу протесту С.

Ф. Русової від учительства із за даних ним учительству готових списків до вибору:

— Ви, тов. Русова, ~~должны~~ знатъ, что уже прошла пора, когда мы признавали выборчое право. Теперь мы его не признаем. У нас выборчаго начала нет. Мы сами выбираем тех, кто нам нужен и Вас заставляем их выбирать!

Так виглядають „вибори“ в советському царстві.

Земельне питання.

Революція в тій справі поробила велике потрясення, однаке земельної справи зовсім не розвязала, а радше її запутала.

Найважніше це, що люде, які бралися до полагодження тої надзвичайно трудної і скомплікованої справи, виходили більш із теоретичних засад, а менше звертали увагу на національно-економічні і життєво-традиційні обставини, та майже зовсім не числилися із народньою психологією.

При ріжких переворотах всякі люде в ріжких громадах захопили більші чи менші кларапті землі, а по других (де випадково не було поміщика), людям нічого не дісталося. Ніякої системи, ніякої справедливості в тому розділі не було.

Коли большевики перший раз ішли на Україну, то поруч своїх запевнень, про

незалежність України (про що була мова вище) запевняли також, що вони зовсім не бажають насаджувати проти волі народу „комуни“, а хай комуністичним ладом живуть тільки ті, які цього бажають.

На ділі одначе вийшло зовсім інакше. Большевицький уряд заявив, що вся земля є державною і передається хліборобам тільки по дві-три, а подекуда по одній, а то навіть і по половині десятини на голову. Річ ясна: у кого велика сем'я, то йому дісталося й більше землі. Таким чином в одних по-відбирали, а другим подавали землю і сяк-так ту справу, хоч провізорично унормували. Та це не всюди було переведено.

Не вважаючи на шалену й крикливу агітацію, та визначну підпомогу з боку уряду — не вдалося нігде на Україні спонукати селян, щоб вони заводили „комуністичні господарства“. Навпаки — непереможна течія індивідуально-власницька приневолила уряд покищо на девять літ загарантити хліборобам право власності до тої землі, яку зараз обробляють.

Таке полагодження — річ ясна — українських хліборобів зовсім не задоволяє. І так большевицький уряд має надію, що по девяти роках лекше можна буде перевести націоналізацію і декретом

по всій Україні позаводити комуністичні господарства — а з другого боку хлібороби надіються, що по девяти роках прийде їм земля на віки.

Большевицьке гасло: „земля і воля“ перестало вже давно впливати на маси. Бо в практичному життю виходить так: хлібороб обробляє, засіває поле, збирає — а те все йде „на уchet“ тай він сам, своїми кіньми, мусить відвезти як „разв'йорстку“ або „продналог“. Деяким оставляють по кілька пудів хліба, а в деяких забирають все до чиста.

З приводу цього селяне не хотять сіяти і обробляти і кажуть: „беріть собі землю тай самі її обробляйте. Вона і так властиво не наша, а тільки кlopіт на нашу голову. Ціле літо працюй, а тоді цілу осінь та зиму вози „разв'йорстку“, чи „продналог“ тай ходи голий, босий і без сорочки“.

І ця обставина ще більше скріпила індивідуально-власницькі інстинкти. Селяне накопичили тепер у себе дуже багато грошей. У деяких є гроші мішками і то найріжноманітнішої едиції. Вони дуже радо заплатили би „відчіпного“, сільки би хто хотів, щоб кінець-кінцем бути певним, що дотичний шматок землі є його вічною власністю і він може своєдіно розпоряджати його плодами. —

Загально панує за кордоном пере-

конання, що більшевики нищать дощенту всіх поміщиків. Та більшевики тільки з початку не признавали великої посілості і „уничтожали помешчиков“, але тепер вже зовсім явно признають велику земельну посілість. Раковський говорив на засіданні міської ради в Харкові дня 17. січня 1922. р. так:

„Україна має пропозиції здати в аренду великі земельні посілості. Принципово це питання не зустрічає перепон і мусить бути переведено ще до початку сів би“.

Там де знищено панську економію так, що як кажуть і сліду по ній не стало, і землю розділено поміж себе, то воно покищо так і зосталося (бо, як бачимо, сов. влада старається вже відреставрувати велику посілість). Однаке де економія зосталась, там більшевики обовязково завели т. зв. „совхоз“, цеб-то „советське хозяйство“.

„Совхоз“ — це нічого іншого як те саме поміщицьке добро, тільки під іншою назвою і управою. Я мав нагоду бути в кількох таких „совхозах“ і зауважив слідуче:

Поміщицька земля зосталась непорушена, а на скільки селяне були розділені її поміж себе, то в їх ту землю відібрано. Весь живий і мертвий інвентар, розібраний селянами, відібрано і перевезено до „совхоза“. Ті самі парові плуги, якими

орали поміщики, — орутъ тепер „совхози“, ті самі молотилки працюють тепер, що і раніше. Великої ріжниці не видко, хіба що поміщицькі помешкання та господарські будинки стоять запущені і потрібують поправи.

Та замість одного поміщика, завідуючого чи економа, видко там цілу купу завідуючих, їхніх заступників, політкомів та воєнкомів, писарів, наставників і. т. д. А всі вони крадуть, розбирають, нищать — одним словом „кують залізо, поки гаряче“.

Бачив я і такі „совхози“, де завідуючим або яким іншим впливовим урядовцем був старий властитель-поміщик. Такі „совхози“ звичайно краще виглядають і працюють з більшим успіхом.

Селяне страшенно каються, що в своєму часі зовсім не понищили економій. Бо тепер не тільки що не дістали ніякого наділу землею і не користали з панського інвентаря, а то ще на підставі „трудової повинності“ — женуть їх большевики робити на тому панському лані, очевидно дурно, ще й на своїх харчах.

„Як би ми були в свій час знищили до тла економію, то большевики не малиб де заснувати „совхоза“ — какутъ селяне — а тепер стало багато гірше, ніж було за поміщика. Він платив і давав харч, тай і рятував часом, а „совхозові“ треба дурно робити і тяжче ніж за панщини“.

Взагалі становище селян незавидне. Працюй на полі, вози „розвійорстку“ чи „продналог“, давай „обивательські“ коні з возом на підводи що кілька днів, виори та засій „комнезаможнім“ і. т. д. Що дня як у машині.

Большевики ніяк не могли дібратися до села, бо всі селяне дуже гарно держалися купи. З часом однаке удалося большевикам з'єднати для себе сільські злочинні одиниці — „не має села без болота“ — і зорганізувати їх в т. зв. „комбєди“, або по українськи „комнезаможні“. Вони сповняють службу провокаційну, шпіонську та поліцейську і за це дістають чудові пайки, а крім того дістають сконфісковані в селян корови, коні, свині і домашню птицю, мають право на дорогах замість „заградітельних отрядов“ відбирати в переїжжих муку, цукор, масло, сіль і ріжні інші продукти; для них селяне мусять обробити і засіяти поле і. т. ин. Цікава річ, що не вважаючи на всі ці привілеї, взагалі дуже мало залишається в „комнезаможніх“; велика, переважна частина справжньої бідноти (не злочинної, здеморалізованої голоти) не хоче й чути про які небудь „комнезаможні“, а навіть чеснійці виступають з „комнезамів“, або починають працювати там зовсім не в большевицькому дусі.

На загал українське селянство показало непереможну відпорність до всякого комунізму, а трьохлітня діяльність большевицька тільки, скріпила його традиційні власницькі інстинкти.

Земельне питання таким чином зосталось нерозвязане, і я переконаний, що большевики його не в стані розвязати. Та це питання буде гордісвим вузлом і для всякого іншого уряду, який прийшов би по большевиках. І від того, чи зуміє він підійти до цього питання з відповідного боку та розвязати його, не попадаючи знову в конфлікти і крайності, залежати буде і життя того уряду.

Причина голоду на Україні.

На міжнародній конференції допомоги голодуючому населенню Росії (CISR.), яка радила в Женеві 25. і 26. січня 1922. р., др. Нанзен вимагав зорганізувати поміч і для голодуючої України, а в мотивах підніс, що „голод на Україні викликаний швидше політичними чим природними причинами“.

Будучи наочним свідком того, як російські большевики систематично робили голод на Україні, хочу в тій справі подати деялька слів необхідно потрібних інформацій.

Вже сам державний устрій советського царства, опертий на цілковитому економічному підчиненню України російському центру, вказував на те, що Україна дуже погано вийде на тій неприродній спілці. Та життєва практика вийшла далеко поза межі навіть найбільш фантастичних сподівань в тому напрямі.

Треба признати, що Україна, не дивлячися на довгу світову війну, в часі котрої вона прохарчовувала величезні російські армії в запіллю і на своєму фронті, не дивлячися на революцію опісля та важку визвольну боротьбу, серед якої всі воюючі між собою війська та відділи черпали поживу тільки у місцевого населення — вона мала величезні запаси хліба, безчисленну масу худоби, коней, свиней та домашньої птиці. Україна так була забезпечена на всяку „чорну годину“, що могла з легкістю без ніякої посторонньої помочі перебути і 5 літ за рядом цілковитого недороду. І це найбільше колоко в очі захланних Москвичан.

Большевики грабили Україну головно трома шляхами: „развйорскою“, „учотом“ живого та мертвого інвентару, збираючи все, що було вище приписаної ними смішно малесенької і цілковито не вистарчаючої до ведення хазяйства норми та пляновим т. зв. розкулачуванням взагалі. Кромі того найбільш

улюбленими і дуже часто вживаними карами була конфіската цілого майна. Майно всіх розстріляних осіб було автоматично конфісковане. Мимоходом скавши, ця остання постанова і була часто одинокою фактичною причиною засуду багатьох осіб на смерть тільки тому, щоби таким чином мати претекст до заграбовання їхнього майна.

Коли свого часу Німці та Австрійці, окупувавши Україну, зажадали в дорозі купна 50 міліонів пудів хліба, то большевики кричали, ба ще й тепер кричать, що вони цілковито знищили були Україну. Та тепер саміж большевики, завоювавши Україну, з великого милосердя до обробованої чужинцями посестри та з надзвичайної любові до ньої наложили „развйорстку“ на 200 міліонів пудів хліба і то не в дорозі купна або заміни за мануфактуру, чи рільничі знарядди, а прямо за дурно! І ще одно: Коли Німці та Австрійці закуплений хліб транспортували власними засобами, то большевикам мусіли укр. селянин власними підводами та на власних харках доставити ту „развйорстку“ до засипних пунктів або залізничних станцій.

Дуже помилявся би той, хто думав би, що селянин виповнивши „развйорстку“ мав вже спокій під тим зглядом. Фактично він з тої нещасної „развйорстки“

ніколи не вилазив. Приміром виповнила якась волость „развйорстку“, звезла її на призначене місце — кожім — 200 тисяч пудів хліба і дістала на це урядове підтвердження, так за місяць приходить „предпісаніс“ нової „развйорстки“, а відтак через місяць або два знов нової і то вже — як запевняють — „останньої“.. Та не встигнуть і її звести а тут „в революціоном порядкѣ“ з'явилось нове „предпісаніс“. І так без кінця! Даром селяне протестували заявляючи, що чайже земля тільки один раз на рік родить і в зимі взагалі ніякого збору нема. Наколи яке село до означеного часу не виповнило тих „развйорсток“, то приходив відділ червоноармейців і сам стягав по своєму.

При „учоті“ живого та мертвого інвентара панувала та сама грабіжницька система і тут не звертано ніякої уваги на елементарні господарські потреби. Коли український селянин старався вговорити якогось „товариша“ та доказати йому, що для обробки стільки а тільки десятин треба, що найменше оставити йому 2 парі коней, бо треба кілька разів на рік орати на „чорні пари“ а дво- чи трилемішний плуг одна пара коний не завсігди потягне, то на це завирокував „культуртрегер“ десь з Вятки: — „Бросьте, товарищ, Ваші буржуазні предразсудки! У нас пахають одной лошадей і одной сохой і... харашо!“

І так „без разбору“ позабирають коні, корови, ялівник, свині, вівці, домашній птиці а також чимало плугів, молотілень, жниварок, січкарень і других приборів господарських.

Коли таку „розвйорстку“ і „учот“ інвентара переводжено загалом, то у заможніших господарів брано — по їхньому сказавши — „под метъолку“ і забирають до послідного зерна та „до останнього хвоста“. Найбільш запопадливі хлібороби, які фактично найбільше продукували, остали з голими руками і дуже часто з плачем мусили йти за прощеним хлібом!

Коли додати до того часті карти, конфіскати майна взагалі, коли додати всі поконфісковані маєтки тисячів розстріляних жертв червоного терору, — то можна собі уявити в якому стані опинилася Україна по одному році такого большевицького хазяйнування.

Очевидно всі міліони пудів хліба, всі ті безмірні зграбовані богацтва вивозилося в глуб Росії і тільки дрібонькі охлапи з того діставалися й „комбедак“ за їхню яничарську службу в виді якого коня чи корови чи якого господарського знаряду. Та не всі члени „комбедак“ хотіли користуватися опісля тією большевицькою даровизною. Велика їх частина — це загально відомі типи тих сільських голодранців, які „не оруть і не сіють“ а тільки живуть з дня

на день, перебуваючи днину в корчмі а вночі займаючися своїм ремеслом. Отже такий голодранець, діставши коня чи корову — зараз на другий день продав, пропив і збувся клопоту з голови. Як він далі буде жити, тим він найменше жутився. На теж він „комбєд“ і стойть у влади, а вже „куркуль“ має йому виорати і засіяти, отже чим йому журитися!... Як це зробить „куркуль“, коли йому забрали і хліб і худобу, це „комбєда“ обходило найменше. Таке „предписаніс с вище“ і коли „куркуль“ його не виконає, то піде в „чека“ або дістане кулю в лоб...

Та коби хоч все те зграбоване на Україні добро, всі ті міліони пудів хліба дійшли дійсно на своє місце призначення, нехай і в глуб Росії та було зужитковане на здоровля тамошнім населенням, то бодай би не було такого жалю. А то ледви чи десята частина з того дійшла!

Поминувши вже такі крадіжки і рабунки, про розміри котрих ні Європа ні Америка не має навіть приблизного поняття — вже сама халатна, недбала й невміла безсистемна господарка тим неоціненим добром довела до його знищення в дев'ять десятих частин.

Десятками і сотнями тисяч пудів хліба засипало на купу і там сире зерно затухло і погнило, друге зерно замокло, покільчилося і пропало. Десятки тисяч пудів

сала і етільки пудів масла та інших того рода продуктів попсувається. Я був сам свідком, як за 1 місяць в одному тільки Первомайську (Голті) викинено і закопано повні три вагони сала, а таке діялося всюди і весь час. Зібраних на одному пункті тисячів коней, коров, овець, свиней та домашньої птиці, (напр. з цілого повіту!) не було кому доглядати, годувати та напоювати і вони пленталися представляючи собою тільки шкуру й кости а далі сотками та тисячами погинули. Збіже призначене на засів, большевики в своїй безмірній глупоті зсипали озиме і яре до купи і таким чином самі унеможливили посівну кампанію.

Так обробовану і винищенну Україну застав рік 1922.

Губернії одеську, миколаївську, катеринославську, запоріжську та донецьку навістила страшеннна засуха. По деяких місцях так вигорів хліб, що не можна було розібрати, де посіянний був соняшник, а де пшениця або кукурудза. Маючи не можна було гаразд розібрати, де степ ораний і засіяний, де цілина а де дорога!... Губернії середньої та північної України дали по часті дуже гарний а по часті середній врожай. Всеж таки загально врожаю було по офіційним обчисленням стільки, що не тільки можна було тим

хлібом прохарчувати полудневу Україну, яка так страшне потерпіла від засухи, але навіть частину вислати голодуючому Поволжу.

Колиб не перешкода большевиків, то забезпечення навіщеної неврохнаєм полудневої України з середніх і північних її областей було би пішло легко зовсім природнім способом. Селянє з полудневої України їздили власними підводами в околиці, де був урожай, і там купували або міняли хліб і збіжжє на засів. Та на приказ з московського центра установлено по всіх селах та по дорогах „заградительные отряди“ з червоноармейців, міліції та „всеобуча“ і вони без ніякого милосердя відберали по дорозі весь хліб куплений нещасними людьми голодних областей, не дивлячися на їхні ріжкі сільські, волосні та навіть повітові „удостоверенія“. Також заборонено базарі (ярмарки).

Наложено т. зв. „продналог“ приблизно в висоті „развйорстки“ а до стягнення його спроваджено численну армію, яку розташовано в кожному майже селі приблизно по баталіонові а кромі того на стратегічних пунктах поуставлювано гарматні батерії.

Стягання „продналогу“ відбулося доволі просто і оригінально: На повіт наложено призначену скількість „продналогу“, повіт розложив це на волості а

волості на громади. По громадах розложено „продналог“ між селян відповідно до скількості десятин землі без огляду на це, чи той селянин всю землю встиг був обробити і засіяти та чи кожда нива йому вродила. Наколи у кого не стало свого хліба на виповнення „продналогу“, то він мусів купити (такий був виразний приказ!) і дати відчіпного, бо інакше посадили в „чека“ а то і розстріляли, як і це часто бувало. При цьому ріжні продналогові комісії зовсім не держалися т. зв. приписів при установлюванню висоти „продналогу“ а звичайно поступали самовільно, накладаючи значно, часом два і три рази більше, чим належалося. Жалоби до вищих інстанцій не мали ніколи ніякого успіху і петентів з засади відправлювано з нічим, мотивуючи, що „тепер — мовляв — революційний час, в такі подробиці не можна тепер входити, коли мається перед очима загальне велике революційне діло; цим разом хай вже так останеться, а вже на слідуючий рік цілий налоговий апарат буде наладжений точніше“...

Забравши „продналог“, большевики знесли „заградітельні отряди“ та дозволили і вільну торговлю; — тільки не було вже що вивозити ані чим торгувати...

Большевики, забираючи з України хліб, — з другої сторони прислали сюди

численну свою армію на постій та прохарчовання а також спровадили тисячами дітей з голодуючих областей Росії а других сотки тисяч Москалів прибули самі. Чимже прогодує їх нещасна Україна, коли завдяки рабунковій господарці Москвичів самі її сини дивляться голодовій смерти в очі?

Страшний голод обхоплює чимраз ширші області України, також там, де був добрий урожай. Навіть Полтавщині та Харківщині не минути того страшного марева голодової смерті!

На днях представник д-ра Нанзена у Харкові, сотник Квіслінг, телеграфував, що пяти міліонам населення України грозить голодова смерть. Лютують тиф і холера. Представник Стампа бачив у Царгороді старшин американських пароплавів, які саме вернули з Одеси. Вони розповідають, що неможливо уявити собі всього жаху одеського „життя“. Голод і хороби вбивають денно 2 до 3 тисячі людей. „Пайон“ зійшов на 15 грамів „хліба“ та окріп з якимись рідкими овочами. Дописувач кінчає: „Американці запевняли мене, що не дивлячись на цей жах, „чека“ працює і совєтські комісари продовжують розстрілювати всіх підозрілих“.

5.000.000 (п'ять міліонів!) наших рідних братів і сестер Українців засуджені

на нехібну страшну голодову смерть з руки московського наїздника, ізза рабункової його політики на Україні!

І як довго Україна буде звязана з російським (все одно: комуністичним, білим чи чорним) царством, як довго ненаситний московський молох смоктатиме з неї всі живучі соки, живу її кров, так довго для населення цеї найбогатшої, молоком і медом текучої країни в Європі не міне постійна небезпека страшної голодової смерті.

Всяка так дуже негайно бажана і необхідно конечна постороння поміч (о скілько фактично взагалі діде до рук нещасних жертв голоду і не розтратиться по дорозі большевицькими комісарами та большевицькими охоронними і транспортовими органами) матиме тільки хвилеве значіння та не зможе усунути цеї постійної небезпеки на будуче, бо — сказано — голод на Україні викликаний політичними обставинами!

Тільки суверенна, цілковито независима Україна зможе в дуже короткому часі власними силами вилікуватися зі страшних, глибоких ран, завданих московськими імперіялістами та бути в будуччині головною житницєю Європи. Вона (Європа) дасть її за це свої ізза недостачі ринків збуту накопичені величезні засоби

продуктів її промислу, яких Україна так необхідно і негайно потребує.

Та передумовою цього всього є зміна теперішніх політичних обставин у вище згаданому напрямі. Це повинні мати на увазі ті, що дійсно бажають уздоровлення Європи.

Промисел.

Промисел на Україні в страшному занепаді і нема надії на його піднесення в найближчому часі.

Фабрики, заводи, цукроварні і. т. ін. здебільшого понищені і зруйновані і то не за часів так званої „імперіялістичної світової війни“ ані на початку революції, а вже за самого правильного хояйнування більшевиків.

На скільки деякі заводи ще цілі, то в них працює тепер в десятеро менше робітників, ніж за нормальних часів. Продукція в двацятро менша і гірша. Велика скількість сирівців та складових частин заводських марнується і пропадає.

Наслідок того такий: люде ходять буквально голі й босі і грішне тіло прикривають мішками (які стали дуже дорогі, та вже й іх нема де дістати), по містах (наприклад в Одесі) немає опалу, світла, води, електрична станція не працює, не говорячи вже про трамвай і т. п.

Большевики цілих три роки „лагодять“ промисел, та замість посуватися вперед, промисловий віз щораз більше котиться назад.

Нагайка в виді чека, та криклиця агітація не в силі справитися із тою промисловою анархією, яку створили самі творці „рабоче-селянської“ республіки“.

Інакше й бути не може. Робітники не задоволені в найпримітивніших своїх життєвих потребах. Платню місячну дістають таку, що не вистарчає на прожиття одного дня, пайки або смішно малі (і то не на сем'ю, а тільки на працюючого), або ніяких, мануфактури ніякої, а коли що й капне на рік, то від двох до пяти аршин якогось ріденького полотна чи якої іншої тканини на цілу сем'ю. Таким чином робітник з праці своїх рук ніяким способом не може удержаняти себе, не кажучи вже про жінку та дітей.

І робітники, щоб не згинути голодною смертю, є змушені розкрадати все те, що їм під руки попаде, та нести на базар, або розбірати заводські складові частини, переробляти їх на щось інше (напр. металісти) і продавати, або під яким небудь видом покидати завод та займатися спекуляцією, то що. Жінки фабричних робітників майже без виїмки цілими днями

спекулюють і властиво вони, а не їх мужі удержануть дім. Дуже багато робітників ідуть в т. зв. „продработники“, збирають по селях розкладку, транспортують її, стережуть і т. п. тай при тому розживаються. Що в наслідок цього ледви половина або й чвертєна доходить до призначеної мети це річ ясна. І тут не помагають ніякі загострення, ані ніякі кари. Життєві вимоги й нахил до самоудержання сильніші за них.

Дуже часто буває, що робітники, бажаючи розвязатися з фабрикою чи заводом, пускають їх „з димом“, або нині щать в інший спосіб. Так було напр. з фабрикою для виробу сільсько-господарчих машин, та зі шкіряними заводами в Одесі. В той спосіб цього року самі робітники затопили вугляні шахти в Донбасі. Мимоходом сказавши, серед донбаських вуглекопів кваліфікованих гірських робітників майже вже немає, а працюють там майже виключно засуджені в концентраційний табор, або на примусові роботи.

Нова економічна політика.

Що такий правдиво комуністичний режим не буде, а навпаки чим раз то більше руйнуб — це побачили й самі большевики, тай швидко почали змінити

в тому напрямі свою т. зв. „економічну політику“, замовчуючи очевидно те, що ця нова політика, це є властиво зренення основних большевицьких і комуністичних засад.

Отже непримиримі вороги приватної власності і капіталу постановили як не будь притягти тих приватних власників, та капіталістів до промислової праці.

На приказ з центру, мають бути всі заводи і фабрики передані в аренду, по змозі, бувшим власникам, а коли їх нема, то коопераціям, або іншим приватним людям. Вони мають ладнати з робітниками і вести заводи і фабрики на свій рахунок а державі, мають давати певну умовлену скількість продуктів. Щікаво, що сама большевицька влада, яка своїм кваліфікованим робітникам платить від трьох до п'ятнадцяти тисяч рублів в місяць (і тих грошей звичайно по пів року не виплачує), жадає, щоб арендатори платили своїм робітникам від трицяті до п'ятдесяти тисяч рублів денно.

З другого боку большевики хотять як не будь притягнути чужий капітал і чужих великих промисловців. Особливо стараються навязати зносини з Англією і Америкою та Францією, обіцяючи великі привілеї, охорону, особисту недоторканість і всякі вигоди.

Чи капітал і мірова буржуазія схоче спасати комуністичний рай від загибелі, та за яку ціну і чи взагалі можна буде зреставрувати большевицьку руїну і загоїти глибокі, кріаві рани (суспільні), які чим раз більше ятряться — покаже недалека будучість. Одно тільки правда: комуністичний лад в російському виданні так себе скомпромітував, що стане острахом і пересторогою для цілого культурного світа. І в цьому його сумна заслуга!

Постороння поміч совєтській владі.

Большевики зовсім не криються з тим, що хотять за всяку ціну удержатися при владі до тої пори, доки вибухне загальна світова революція. І коли це станеться, то по їх обчисленням не тільки їхнє володіння в Росії, але взагалі і гегемонія в світі на довший час запевнені. Тим то і новий курс економічної політики треба вважати тільки стратегічним відступом під натиском необхідності. Це признав сам Каменев заявивши:

„Як довго будемо відступати — тепер годі сказати. Це зависить від вро жаю наступаючого року. Ми тепер тільки маневруємо і зараз трудно сказати, що ми будемо приневолені зробити.“

Одно тільки помітно, а це: навіть самі найзавзятіші принціпіалісти - комуністи стратили вже віру в скорий прихід тої сподіваної світової революції. Вони правда бундючаться ще і відгрожуються „буржуазному капіталові“, однаке цей собі з того нічого не робить, бо знає на яких хитких основах спочиває їхня влада і що ті основи вже тепер тріщать і грозять заваленням цілої комуністичної казарми, під звалищами котрої найдуть смерть в першу чергу її творці. І так парижський „Temps“ (з 17. березня 1922.) ось як відповідає на большевицькі погрози:

„Коли заграниця не прийде з поміччю знищенню советами народові, то совети не матимуть ніяких виглядів на істнованнє; вони будуть знищенні і втопляться в своїй власній крові.“

А коли „буржуазний капітал“ так гарно здає собі справу із правдивого стану річей в большевицькому царстві, то чому ж не оставить його власній судьбі а навязує з ним торговельні і напів дипломатичні зносини та навіть збирається офіційно призвати советську владу?

■ Рахунок дуже простий: Передусім вони гарно знають, що ніяка постороння сила не в стані так ослабити російської імперії в самих її основах, як все руйнуючий її власний большевізм. Російський большевізм був небезпечний для Європи в

своїх початках, коли його кличі впливали на широкі робітничі маси промислових держав. Тепер, коли виявилося наглядно, що всі гасла, всі кличі, піла криклива демагогія большевицька це одна величезна брехня, що вони проповідують одно; а самі роблять друге, що в самих робітничих огнищах: у фабриках установили большевики т. зв. „хозяйське самодержавіс“ і заставляють робітників працювати по 10 і 15 годин денно, що взагалі їхня господарка і політика оперта на червоному теророві довели до цілковитого розвалу а найгірше на цьому вийшли якраз робітники і селянє — большевизм перестав бути страшним і навпаки може служити тільки відстрашаючим зразком для робітничих і селянських мас всіх культурних держав. Отже тепер, коли російська большевицька зараза стратила вже ділаючу силу на робітничі маси Європи і тільки те робить, що до решти доточує російський та український організми, — західним капіталістичним і мілітарним державам чайже вигідніше мати слабого, дряхлого сусіда, який приневолений так скакати як йому заграють, а то стратить у панів ласку і не одержить конечної до життя помочі, — чим з обновленими і уздоровленими могучими сусідами, з якими треба б серіозно числітися, можливо йти їм в деячім на уступки, а

котрі з часом можуть навіть вирости і в серіозних конкурентів.

Це з загального політичного становиска. А з економічного боку такий хаос на Сході видається західному капіталові найкращою нагодою наловити товстих риб в мутній воді большевицького безладя, бо ясна річ: ніяке правительство України і Росії по большевиках не дасть західному капіталові таких далекосяглих вигод і концесій, на експлоатацію, як большевицький банкрот, що не має нічого до страчення і таким чином хоче продовжити лиш на якийсь час загрожене своє життя.

Експорт українства.

Останніми часами большевики закликають українських емігрантів та козаків з ріжких таборів до повороту на Україну для допомоги їхнього „державного строительства“, обіцяючи всякі амнестії і т. д.

Того рода зазиви мають на цілі виробити за кордоном опінню немов на радянській Україні ведеться дійсно державна українська праця а з другої сторони — і то головна їхня мета — розбити центри українства на еміграції, здеморалізувати та розігнати зорганізованих козаків а всі повернувші особи взяти під строгий нагляд, запроторити їх в такі місця і в такі обста-

вини, де їм були би звязані руки і ноги та таким чином зробити їх раз на завсігди нешкідливими. А більш передовим, свідомим, ідейним провідникам українства грозить нехибна смерть, наколи цілковито не влізуть в російське комуністичне ярмо, бо вже чимало українських діячів переплатили життям свою легковірність.

I Винниченко послухав був большевицьких солодких слів та з доброю вірою поїхав помагати їм будувати радянську Україну. Та, коли побачив наглядно, що на Україні українство пригнетьє так, що вже дихати не може і що всякі спроби попішти ті невиносимі відносини вважаються контрреволюцією і стрічаються з рішучим опором окупантів правлячих кол, то використав найблищу нагоду, щоби втекти із створеного російськими комуністами раю на Україні і далі продовжати незавидне життя на еміграції, ждати кращих часів. I добре зробив! Бо як би його були большевики схопили, то без сумніву булиби його „укокошили“ як контрреволюціонера і бандита...

Большевики, заводячи на радянській Україні тільки російську пресу а на українську (яка тільки по мові українська а по духові всеросійська!) дозволяючи тільки в дуже скупих розмірах і то не по всіх губерніях України, — викидають на зародонну комуністичну українську пресу

і на видавництва страшенні суми і то зарівно в Європі як в інші більших розмірах в Америці. Що та вся преса як наємна страшне тенденційна, свідомо брехлива і має на меті паралізувати всякі українські самостійницькі змагання, — це все лежить в самій меті її істновання.

Коли я ще був в Одесі, то там ціле внутрішнє і віншнє діловодство по всіх урядах і установах велося виключно на російській мові. Однака паспорти для осіб, виїзжаючих за кордон, вдавалося тільки на українській мові і то на чисто українських (навіть не утраквістичних з російськими) бланкетах. Це також має на меті збаламутити закордонну опінію, немов на Україні все ж таки є якесь українське державне життя....

Натомість супроти самих Українців (не звичайних — а провідників комунізму!) проводить московський центр стару царську випробовану політику! Хто з Українців на думку російського центра стає йому із яких небудь причин невигідний, того звичайно або покликають до центра, або дають командирівку на Мурман чи на Кавказ, або висилають з місією десь за кордон. Очевидно Українцям дають номінальний провід тільки в менш важких місіях, як напр. дипломатичних заступників (або членів дипломатичного тіла) в Польщі або Австрії, — а

вже напр. до Генуї між членами делегації не бачимо ані одного дійсного Українця! На такому становищі являються вони сліпими виконавцями приказів з центра (для контролю додано їм ще чимало Москвичів) і ревним сповнюванням їх заслуговують собі довірря, що їм можна з часом евентуально знов повернути на Україну...

Коли Раковський виїзджав до Генуї як заступник радянської України, то ходили чутки, що в часі його неприсутності вестиме діла українського „преднаркома“ Мануїльський або Затонський. Однаке показалося, що навіть оба ті „товариши“ є для московського центра за великими Українцями і замість них — читаємо — назначено „главнокомандуючого южної армії“ Фрунзе!... Гарнаж то собі „независима“ укр. республіка, коли її голову назначується з російського центру!

І зараз на радянській Україні таке становище; Оскільки російський центр за кордоном рекламиє українство, о стільки на самій українській території старається більш визначні і енергійні українські одиниці усунути в делікатний дипломатичний спосіб і їх місця обсадити різними Москвичами, Жидами чи Латишами, як самими надійними... А перед українськими комуністами стоїть тепер дуже трудна задача: боротися із тим плановим російським „експортом українства“.

Большевицька мораль.

Мені видається, що в цілій історії людства не найдеться подібного приміру так бездонно глибоко морального упадку, такого гидкого морального багна, як приніс зі собою російський большевизм в областях державного, публичного, приватного а навіть семейного життя.

„Проводирі нового ладу занадто часто жертвували навмисне найвищими моральними цінностями: людськістю, волею і — найціннішим з усього — правдою... Святі домагання совісти називали „анахронізмом“ та „сентименталізмом“... Для мене мілітаризм, поліційний терор чи брутальне насильство не освячуються тим, що вони стали знаряддям комуністичної диктатури на місце плутократії“.

Це короткі цитати з листа Ромена Роллана в парижській дуже лівій газеті „La Clarté“, де він обговорює етичну сторону нео-марксівського комунізму.

Етичними основами російського большевизму стояли: брехня у всіх її найріжнородніших формах і відтінках і нерозлучний з нею, досі небувалий цинізм, далі демагогія, шпіонаж, провокація, обман, підкупство, хабарництво, та розвійність. Тому нікого не здивує, що в такому етичному середовищі найкраще процвітають грабежі, крадіжі, розбої і та зі

становиска людськості найогидніша інституція „чека“, на якій властиво опирається ціла большевицька влада.

Цей морально здеправований большевизм зумів витворити свої чисто комуністичні і етичні засади, оперті на самоволі, насиллю і безправстві. Дійшло до того, що більшевики опираючись на тій своїй новій комуністичній етиці, підносять до ідеалу, прямо апoteозують найстрашнішу інституцію людства — людську різальню „чека“, представляючи її інституцією наскрізь етичною, наскрізь моральною.... І з того становища виходячи, взывають ще населення, щоби ту інституцію підпомагало! Мало того: Улаштовують публичні диспути для доказання високо-моральної вартості „чека“ та для науки як треба поводитися „без сентиментів“. При одній такій диспуті в Одесі підніс якийсь „ченіст“ (якого імені собі не пригадую) з признанням, що у вознесенському мабуть повіті „следуватель чека“ поставив внесок на розстріляння свого рідного брата за „подпольну работу“ і ... його розстріляли.

— „Ето пустякі — відозвався на це другий „ченіст“ — товариш. Я підписал смертний пріговор на свого родного атца за петлюровщину! Ето у меня називається работать без сентиментов!“....

Цинізм і брехню видко на кождім кроці. Напр. на тюрму поставлять вивіску „Дом прінудітельних работ“ № 1 чи який там і хтось посторонній думав би, що це дійсно має щось спільного з роботою. На діліж тюрма остається тюрмою, тільки зі збільшеними ще загостреннями і заключених не беруть нігде на роботу (з дуже малесенькими виїмками по протекції) ані навіть серед тюремних мурів не дають ніякого заняття... І так нещасні жертви живуть бездільно, коли прийде грузовий автомобіль та відвезе їх в підваля „чека“.

Та навіть маєстат смерти не здержує їх перед брехнею та цинізмом. Призначеним на смерть приносять зовсім формально виставлений урядовий документ (ордер), що їх випускають на свободу. Та місто на свободу відводять їх на т. зв. „круг“ ч коли надіде грузовий автомобіль, то нещасні жертви укладається як спони, на них сідають уоружені „чекісти“ і так скорим темпом від'їжджають, але вже на вічну свободу, на вічний супокій...

Однакче з огляду на те, що та нова комуністична етика на других полях большевицького „строїтельства“ приводить до цілковитого розладу і загрожує навіть самому комуністичному царству, то бачимо в комуністичній пресі тут і там спроби боротися з тим „развратом“ і з газетних дискусій при цих урядових спробах можна

приблизно пізнати до якої ступені упала загальна мораль.

Такі дискусії ведуться зараз головно з нагоди нового курсу большевицької економічної політики. В „Соціалістическом Вестніке“ ч. 3 читаемо між іншим:

„Наколи до нової ери в советській Росії розцвітали розклад, крадіжки та хабарництво, наколи правительство з цілним грізним апаратом всевладних „чека“ всеж таки безсильне було боротися з тим лихом, то після переводу советських установ на „новие хозяйственние рельси“ цей розклад, крадіжкі, хабарництво і цілковитий розвал достигли до невиданих, дійсно колосальних розмірів. Всі поховані товари вивезено на божий світ, та, коли ранше крали їх під полою по кусочкам, то зараз в цілковитій згоді з декретом про перевід на „новие хозяйственние рельси“, товари ті вже зовсім легально вивозяться вагонами на тіж самі „рельси“ продаються приватним особам за пів ціни, а друга установа купує у тої особи. Коли ранше крали на міліони, то зараз на міліярди“.

І цьому лихові годі навіть зарадити. В справі проектованих „регуляції і контролі“ того діла пише якийсь Матеосов в московській „Правді“ (з 17. січня 1922.)

„Для нас ззвучить це іронією наладнати „регуляцію та контроль“ після цього як на другий день лідер партії і голова

республіки ішлу свою промову присвятив питанню про нищення темноти та хабарництва, що стали грізними чинниками розвалу“.

Виходить ясно, що весь советський державний апарат до такої ступені розточений хабарництвом та розтяганням державного майна, що цілковито неможливо повірити йому нагляд над товаровими, кредитовими та грошевими операціями.

Для доповнення цього образу не від річи буде додати деякілька дат як маленький зразок про відносини на залізницях. Московська урядова „*Экономическая Жизнь*“ подає перегляд крадіжей за час від 15. до 31. грудня 1921. р. на одному тільки залізничному шляху Москва—Казань, доносячи від себе, що ті дати ще багато не повні. Отже на повищому залізничному шляху сконстатовано 1258 випадків крадіжей. Скрадено м. ин. 16.650 пудів збіжа, 2.300 пудів інших артикулів живности, 10.041 пудів цукру, 10.000 пудів нафти, 17.000 пудів вугля, 90.000 пудів інших товарів і до того цілий ряд випадків менших крадіжей.

Коли зважити, що всі залізниці охороняються численною залізницею „чекою“, міліцією та залізничними служачими, коли зважити в додатку, що в кожному товаровому вагоні їде звичайно транспортний командант дотичного грузу, — то можна

собі уявити, що то діється при транспортах підводами, де немає тих всіх охорон та сторожів...

Характеристичний епізод большевицької моралі подає „Славбюро“:

— Советськими продовольчими інституціями разом з продналогом збиралися жертви на користь голодних Поволжа. Українське населення віднеслося дуже співчуваюче, радо даючи що могло зі словами: „Нема що балакати — як треба, то треба“. Але хутко виявилося, що продовольственники, зібрали жертви, продавали їх спекулянтам або міняли за самогонку.

Для тамошніх відносин — це природне і самозрозуміле і навпаки булоб дуже дивно, колиб всі зібрані жертви дійшли до рук тих, для яких вони збиралися,

Такоюж самою моралю перейняті і большевицьке т. зв. судівництво. Як відомо, головною основою юстиції є рівне право для всіх. І так є всеоди, тільки не в большевицькому царстві. Тут окреме право для комуністичних патриціїв а окреме для прочих плебеїв-некомуністів. Міродайними тут звичайно клявзулі: „в виду пролетарського происхождения“ або: „в виду більших заслуг для комунізма“. Напр. докажуть звичайному плебесі крадіж або хабарництво на кілька тисяч, то його розстрілють, —

одначе докажуть ту саму провину комуністові на міліони, то йогоувільнятъ або засудятъ на короткий час „концлагеру“, почуваючись зовсім явно на повищу клявзулю. Того рода засуди можна читати майже що дня в офіційних большевицьких газетах в рубриці: „Красный суд“. Те саме за надужиття, за вбивство чи які інші провини. (Виймку становить, коли ходить о вбивство якого комуніста.) Напримір винницькому предсідателеві „чека“ т. зв. „вогні“ доказано, що він в листопаді 1921. року розстрілами сотками винищував зовсім невинних Українців та за це революційний трибунал в Київі засудив його на смерть. Одначе „в виду великих заслуг для комунізма“ даровано йому життя і він за якийсь час в іншому місці далі винищуватиме Українців...

Так виглядає негідна комедія, що називається большевицькою „юстіцією“.

За далеко нас завело представлення морального упадку в приватному та семейному житті, одначе це дуже легко собі уявити. Та вже повищі, на офіційних большевицьких даних оперті факти доказують наглядно, що та „зовсім нова“ російська комуністична етика, яка становить цілу основу теперішньої советської будівлі, вже так розточила цілий організм величезного державного апарату, що він розпадеться своєю власною тяжестю.

Перед більшевиками стоять зараз дві цілісні: або з певними модифікаціями продовжувати систему несправедливості і насильства, основою чого з природи речі мусить бути шпіонажа, провокація і терор, — або зірвати з нею, давши народові особисту свободу, свободу преси, слова, зборів, товариського та політичного життя та допустивши до державного будівництва всі верстви суспільні, придержуються заходів, що в правовій державі повинно бути рівне право для всіх.

Що й одна і друга евентуальність неминучо доведе до упадку більшевизму — це ясне як сонце, а „*tertium non datur*“.

Настрої.

Відносини витворені більшевицьким ладом впливають інакше на суспільність, що живе на Україні, а інакше на Москалів. Москалі і Жиди є тою пануючою нацією, що під голосним гаслом третього інтернаціоналу, „не орутъ, ані сіютъ, а тільки готове збирають“, особливо ж із житниці давньої царської Росії — України.

В Москву йде весь хліб, туди йде і худоба, свині, масло, домашня птиця і взагалі продукти потрібні до життя, а на Україні, — особливо ж по містах — народ бідує і голодує. Також інші ставки і інші пайки призначенні на півночі, а інші на Україні. В слід за тим майже

кожний Москаль і Жид дивиться на Україну як на свою комору, із якої можна брати і брати, а вже „дурний хахол“ своєю працею має її наповнювати. Виходячи із того становища, а також беручи під увагу звичайний спосіб життя Москалів і інтернаціональну вдачу Жидів — можна числитися з тим, що обидві ці нації в більшості ніколи не будуть правдивими противниками російського большевизму.

Натомість Україна, нищена економічно, гнетена політично, потопаюча в ріках невинно-пролитої крові чужими наїздниками, ніколи не примириться із цим чужим по влачі і традиції ладом.

Не без того, що провокаційно-шпіонський комуністичний устрій витворює й підлі характери. Однаке взявши під розвагу не одиниці а загал, треба признати, що большевизм спричинився у високій мірі до піднесення і закріплення національної свідомості на Україні, витворив неаломну течію самостійницьку та вкорінив в найширші верстви суспільності незалежну українську державну думку.

Раніш українська інтелігенція здалека держалася від селян і робітників, і навпаки український селянин і робітник не довіряли українській інтелігенції. Спільній гніт і тяжка недоля, серед яких прийшлося їм жити під ярмом наїздників,

спричинилися до взаємного їх зближення і з'єднання. І це хоч і окуплений величими крівавими жертвами — однаке, великий успіх.

Тепер на Україні немає майже люднини, — за виїмкою очевидно тих одиниць, які занадто заантажувалися і котрих життя в наслідок того залежить від удержання комуністичної влади, — якаб свідомо не бажала відірвання України від Росії. Українська державність увійшла в тіло і кров, не тільки цілої української суспільноти, без огляду на верстви, пол і літа, але також її конечність навчилися розуміти і відчувати і другі народи, що живуть поруч Українців на Україні, не виключаючи навіть чималої скількості Росіян та Жидів, не говорячи вже про Німців-колоністів, Греків та інших.

Річ певна, що північний наїздник не скоро зречеться ласого шматка хліба, і ще не мало потоків крові попливє, ще не мало вірних синів і доньок України, впаде жертвою російського імперіалізму під інтернаціональною покришкою, однаке не за горами вже той ясний день, в якому спадуть чужі пута і Україна перейшовши тяжку школу життя та вилікувавши з ріжких „комуністичних предразсудків“, вільна і незалежена ввійде в сім'ю культурних народів.

Чужий гіпноз — чи власна орієнтація?

Коли Троцький третий раз посылав російську „Красну Армію“ на Україну, то робив це під кличем, який приблизно звучав:

„Україна — це земля українського селянина і робітника. Тому тільки український робітник і селянин повинні стояти на чолі української влади. „Красная Армия“ не йде завойовувати а визволити Україну з під чужого капіталістичного ярма. Урядовою мовою повинна бути українська. Команданти і комісари „Красной Армии“ повинні мати це все на увазі і під особистою відвічальністю поводитись в тому напрямі.“

Ці знаменні кличі закінчив Троцький в своєму „приказі“ окликом:

„Хай живе вільна, незалежна українська радянська республіка!“

Рівночасно українська комуністична партія („боротьбісти“) дуже інтензивно працювала, переконуючи загал українського громадянства, що „тепер — мо-

вляв — дійсно зовсім інша орієнтація в комуністичному центрі. Ленін і Троцький пізнали свої помилки за перших двох окупацій України. Тепер взагалі ніякої окупації не буде, а по звільненню України сам український народ своїми внутрішніми силами (а не надсиленими з центру комісарами) управлятиме всіми установами української радянської республіки. Взагалі Україна матиме не тільки національно-культурну, але й економічну і політичну самостійність“.

Українське громадянство переважно вірило в правдивість большевицьких клічів. Українські повстанчі загони (большевики називали їх „повстанча армія“, — а тепер називають їх „бандитами“), чуючи за собою большевиків російських, які несуть „національне і економічне визволення“ від денікінських завойовників, скоро очистили терен України і большевики по більшій часті „парадним маршом“ зняли цілу Україну.

І тепер ставши панами ситуації, російські комуністи більше „не стіснялись“, скинули свободолюбну обладну маску і без ніякого сорому показали своє правдиве звірине обличчя.

Перший, хто на своїй власній шкурі відчув благодаті большевицької „свободи“ — були якраз українські комуністи — „боротьбисти“. На приказ центра

(виділу III. Інтернаціоналу) „боротьбисти“ мусіли розвязати свою організацію, як „контр-революційну“, зліквідувати всі свої періодичні і неперіодичні видавництва, звинути всі свої агенди і вступити в російську „Партію Комуністів (большевиків) України“ („КПБУ.“).*) Прово-

*) Початок цеї партії датується від 1918. р. Іменно в часі пімецько-австрійського наступу проти большевиків з'їхалися були большевики України на партійний з'їзд до Катеринослава, на якому запала ось яка ухвала: „Немає ніякої України, є лише південна Росія, територія заняті Німцями“. Одначе скоро по тім та сама партія проголосила „Українську Соціалістичну Радянську Республіку“ (УССР.) і сама приняла назву „Комуністична Партія Большевиків України“ (КПБУ.), а це сталося із ось іншої причини: Советська Росія заключила з Німцями мир і тому не могла далі вести з ними війни. УНР (Українська Народня Республіка) також заключила з Німцями мир, — отже формально проголошено УССР. („Украинская Социалистическая Советская Республика“), яка супроти Німців не мала ніяких зобовязань, а ще й до того, підшиваючись під чуже українське імя, могла паралізувати самостійницькі заходи УНР, чи української держави. І так з'явилася на світі „самостійна“ радянська Україна як вислід московських хитрощів з Кремлю, яка на ділі є тільки філією Москви і зі самостійністю не має нічого спільногого. Навіть т. зв. українська радянська

каторську ціль большевицького наклепу „контр-революція“, котрої поняття є дуже розтягливе і неуловиме, — видно тут як на долоні. Бо коли хто є дійсний контрреволюціонер, то він є ним без огляду на це, чи він належить до української чи до російської комуністичної партії. Однак, коли якась людина рано належала до української комуністичної партії, і тим самим на думку Росіян була контрреволюціонером — а пополудні перейшла в російську партію КПБУ, і тим самим стала вже патентованім революціонером, то річ ясна, що цілю такої нагінки є — скріпити російський централізм (у цьому випадкові в комуністичній формі), а страшне слово „контр-революція“ є собі звичайним провокаційним средством до осягнення цілі.*)

Справившися таким чином з українськими комуністами, російські большевики навіть не думали додержати шумних обіцянок. Місто дати Україні самоуправу,

преса на Україні, — о скільки її там ще досі взагалі не припинили (бо на ділі переважну більшість української преси вже припинено), є тільки мовою українська; на діліж вся інформація йде з Москви і іншої не можна печатати, та взагалі духом вона московська і на Україну дивиться крізь призму „катеринославської“ точки погляду.

*) Із частини боротьбістів, які не хотіли увійти в КПБУ, повстала з часом

вони централізували всі економічні і хазяйські справи, залізничні лінії, водний транспорт, всі копальні та заводи, пошту і телеграф, че говорячи вже про військову справу і т. п. Для України призначили з центра правительство, на чолі котрого поставили як на сміх того самого Раковського, який свого часу в переговорах заступав був совєтськую Росію проти України. Так само з центра призначено людей на більш відзвічальні посади по губерніях і повітах, а часом навіть і по волостях. На писарів, перекладчиків, нічних сторожів і т. п. низці „чини“ призначувано також Українців. Урядування очевидно в російській мові.

Щоби краще задокументувати розуміння „російської комуністичної свободи“ порозвязували всі українські товариства, позачиняли книгарні і бібліотеки, забрали все громадське майно, найвизначніших Українців з поміж інтелігенції, робіт-

на півофіційна партія т. зв. „Укапістів“ (УКП. — Українська Комуністична Партія). Виконавчий Комітет III. Інтернаціоналу не хотів однакче признати цеї партії і прийняти її до III. Інтернаціоналу, тому ця партія, як і попередня боротьбістів, мусіла увійти також в склад російської партії КПБУ. — Значить може бути РКП. (російська комуністична партія), але не сміє бути у країнської комуністичної партії!

ництва і селянства арештували і порозстрілювали, а багато інших вислали на Мурман або деинде в глиб Росії. Коли до того додати „развйорстки“, які страшним тягаром сіли на українського селянина, всякі контрибуції, „удержування „Красної Армії“ по селах, всякі реквізіції і т. п. благодати, — то можна мати деяке поняття тоді „свободи“, того обіцяного „комуністичного раю“, про що так багато говорилося, а ще більше писалося там і за кордоном. Загальна руїна, тисячі невинних жертв і море сміз — ось до чого довели російські завойовники найплодовитшу і природно найбільш богату країну в Європі. Так вигладає тепер „вільна“ і „незалежна“ „радянська“ Україна... Розійські більшевики зводять називу України — за багато сказати до етнографічного — а до звичайного голословного географічного поняття*). Та часто-густо навіть сама назва Україна неприємно звучить в делікатних ухах російського комуніста і заносить контр-революцію,

*) „Пролетарская Правда“, московський офіціоз, що виходить в Київі, говорячи про „Дела федеральные“ в ч. 36 (149), каже, що нема ніяких меж автономії і незалежності окремих республік та кінчить: — Покищо справа обходиться без таких норм і держиться „на прочнєйшем и незыблемом доверии автономных и независимых республик к Москве“.

бо напр. телеграфічну агенцію „Укроста“ себ-то „українсько-російську телеграфічну агенцію“ назвали „Югроста“ себ-то „южно-російська телеграфічна агенція“.

А коли все таки тут і там український рух, чи то національний, чи освітній, чи економічний підноситься елементарною силою, то се дістється проти волі окупантів і великими жертвами з українського боку.

Ось Вам правдивий, хоч далеко ще не повний нарис незавидних відносин на „вільній“, „радянській“ Україні.

* * *

Як же я здивувався, діставши щасливо з того „комуністичного раю“ до Європи, — коли вичитав, що є якась „комуністична партія Східної Галичини“^(*) і вона об'єдналася із „комуністичною робітничою партією Польщі на основі договору між представником радянської України та Польщі“, що за гроші „комуністичного інтернаціоналу“ видає періодичні і неперіодичні часописи і книжки та удержує платних агентів, яких праця зводиться до того, щоби вибілювати чорні відносини на радянській Україні та чорнити і грязею обкидувати ті інституції і тих передових українських діячів, які серед незвичайно

^(*)) Це тільки шумна назва „партія“. На діліж не зникаючий гурток зложений з декількох людей.

важких обставин боряться за дійсну самостійність України і кращу долю українського поневоленого народа.

Зацікавила мене стаття якогось Тараса Карпатського п. з. „Історична подія“ в органі східно-галицької комуністичної партії, „Нашій Правді“, де саме вияснюється справа того феноменального об'єднання. Безконечною пустою балаканиною і утертою комуністичною фразеологією в роді „контр-революція“, „рідна і чужа буржуазія“, „економічний гнет“, „націоналістичні химери“, „збанкрутоване національне дрібне міщанство“, „революція пролетаріату“, „самоозначення народів включно аж до відривання“, „туманення робучого народа“, „визволення з національного і соціального поневолення“ і т. д. старається згаданий „товариш“ переконати своїх читачів, що „комуністична робітнича партія Польщі“ є „одиноким оборонцем гноблених мас Східної Галичини“(*), що вона побідить, а „запорукою тої побіди є факт злучення Комуністичної Партиї Східної Галичини в один революційний фронт з польським пролета-

*) Карпатський пояснює що „Комуністична Партия Східної Галичини“ є тільки областною територіальною організацією загальної „Комуністичної Робітничої Партиї Польщі“, з ідеольгічного боку найсильнішої секції III. Інтернаціоналу.

ріятом під проводом комуністичної партії Польщі", що краща будучність української Східної Галичини міститься в кличу: „Нехай живе Польська Радянська Республіка“.*)

Карпатський не говорить се на вітер, а подає конкретні „докази“. Для додавнення образу наводжу їх. Іменно комуністична робітнича партія Польщі буде — на його думку — поборювати гнет економічний, замикання українських шкіл, а навіть гнет релігійний та на-

*) Замітна річ, що Поляки попри отсю — що так назву — „дипломатичну оfenзиву з ліва“ зачали рівночасно аналогічний „дипломатичний наступ з права“. У нас під руками ч. 271 „Рідного Краю“ з дня 8. грудня 1921. р. газети видаваної у Львові за польські марки. У вступній статті читаємо:

„Ми передолими свою тяжкою працею леди між обома народами в краю і причинилися до успокоення умів і підготовили під порозуміння ґрунт. Тепер силою подій насувається конечність створення нової партійної організації, опертої на принципах нашого часу, яка згуртувала би в собі всі розважні, незасліплені шовінізмом елементи зноміж українського населення під польською владою. Та організація нехай би усунула на бік всяких потайних торговців народною долею, взяла в свої руки справу українсько-польського порозуміння і стреміла прилюдно до переведення його в життя... — Ti, котрі узнають

сильства польських обшарників у Східній Галичині. — Це всею буде — а коли його ще не було і нема, то не можна наводити цього як доказу. Та комуністична логіка інакша. Правда один конкретний доказ є, а саме: на якихсь там сходинах під час страйку в березні 1920. р. в Лодзі та Домбровській Паланці ухвалено резолюцію, щоб не колонізовано Східної Галичини, і Волині*). І ще — на його думку — така

потребу такої акції, повинні при тім памятати, що світ належить лише до відважних”.

Давні польську методу політики на два фронти (рівночасно з Антантою проти Австрії і під кличем „Пши Тобе Панє стойми і стаць хцемі” з Австрією проти Антанти) видно і тепер. Ціль такої дволичної політики ясна: чи остаточна побіда остане за „правими” чи за „лівими” — то Східна Галичина у всякому разі повинна остатися під польською владою. Ріжними дорогами до тої самої цілі! Та чи найдуть вони між українським громадянством таких виродків, щоб за миску сочевищі відважилися продати ворогови окрівлену, скатовану Рідну Матір? — Мені видається, що у нас не знайдеться таких окаяних батьковбійців...

*) Теоретично ніхто не ухваливав, щоб қолонізувати і Велику Україну, а скілько помимо того Москалів, Лотишів і інших налізло на Україну, а з другої сторони скільки Українців переселено на Мурман та в глуб Росії... Однак це діється під претекстом схріплення революційного елементу на Україні і ослаблення української „контр-революції”...

важна далекосягла подія, що в виду неї бліднуть всі дотеперішні змагання перших українських борців за свободу ба, всі зусилля цілого українського народу — вона „стоїть вище як 500 ріжних резолюцій Ліги Народів чи Ради Амбасадорів у справі Східної Галичини“ і т. д., і т. д.... З того видно, до якого абсурду доводить комуністична демагогія в українському виданні...

Що за причина такого насильного вговорювання?

Із дальнього комуністичного викладу довідусмося, що тут розходиться про „не-порозуміння, які на жаль зароджуються в деяких кругах молодих українських комуністів з приводу питання: що станеться зі Східною Галичиною по побіді соціальної революції? Чи й на далі вона залишиться частиною польської радянської республіки, чи увійде в склад радянської України?“

„Відповідь ясна — приєднання Карпатський — вона звучить: Ніхто з польських комуністів не стоїть на становищі, що Східна Галичина є польським краєм!... Польським комуністам є ясним, що Східна Галичина тяжить до свого центру Великої України“... „Комуністична партія Польщі самозрозуміло стоїть на становищі, що Східна Галичина — це земля селянина і робітника українського...“ і т. д., і т. д.

а кінець тої балаканини є клич: „Нехай живе польська радянська республіка!“

Тільки дитину можна заспокоїти такими „гарантіями“ в роді „ясно“, „самозрозуміло“ і т. п., якими Карпатський хоче вговорити „деяких молодих українських комуністів“.

Що до Великої України — то не якийсь наймлений письмака — але самі творці російського комунізму і духові та фактичні його вожди з власним підписом і то в зовсім конкретних формах, бо в орігінальних приказах до „Красної Армії“ і комісарів гарантували цілковиту суверенність України і ті свої гарантії закріпили кличем: „Хай живе вільна, незалежна радянська Україна!“ — а що на ділі вийшло з того? Де та українська комуністична партія, що так розпиналася за большевизмом і обіцяла правдивий комуністичний рай на Україні?

Як довго її потребували російські комуністичні верховоди як тарана до розбивання національної єдності, як середника до запанування над українським народом, — доти вона була в пошані і мала доступ навіть до самого Леніна, який — так запевняли — особливо прыхильно відносився до неї і до української справи взагалі. Однак з хвилею, коли російські наїздники з великими кличами і обіцянками на устах, з помічю довірчи-

вих укр. комуністів заволоділи Україною — то не тільки не думали про здійснення своїх шумних гарантій, — але в першій мірі викинули на смітник видушену українську цитрину, себ-то пілу українську комуністичну партію післали „в дураці“...

Як же блідо виглядають проблематичні запевнення і вговорювання якогось там Карпатського під гаслом: „Хай живе польська радянська республіка“! супроти ясних і недвозначних гарантій справдішніх вождів комунізму під гаслом: „Хай живе вільна, незалежна радянська Україна!“

І коли дійсне життя показало, що всі ті свободолюбії гасла і гарантій російських комуністичних провідників — це тільки один блюф, один великий обман, — то, здається мені, навіть між наймолодшими українськими комуністами не найдеться такого, щоб повірив у туманні, нічим нікого не обовязуючі вговорювання якогось Карпатського, що польська радянська республіка принесе рай і спасіння для Східної Галичини. А твердити немов за гасло „советська Польща“ готові боротися українські революційні маси Східної Галичини — це вже таке безглаздя, що в то не повірить ніколи навіть сам автор тої чудної видумки. Навпаки! Не знайдеться чесного нормально-думаючого Українця під сонцем, щоб згодився віддати Східну Галичину в ярмо якої небудь

Польщі (королівства „буржуазної, демократичної чи комуністичної, — бо це не зміняє самої суті речі!) не говорячи вже, щоб хотів з кимсь боротися, за цю справу та проліяти хоч би одну каплю крові!..

Коли Карпатський так розпинається за „комуністичною робітничуою партією Польщі, „тої з ідеологічного боку найсильнішої секції III. Інтернаціоналу“, то певно знає, а скоріше повинен би знати, як відноситься до українського питання саме та польська секція III. Інтернаціоналу. А коли він цю справу умисне, чи з незнання промовчав, тоді я поможу:

Отже в Москві, в самому серці сучасного комунізму, виходить орган польської секції III. Інтернаціоналу п. з. „Komunistyczna Trybuna“. Саме в тому приблизно часі, коли відбувалися страйки в Лодзі, Домбровській Паланці і других промислових центрах Польщі і на робітничих сходинах ухвалювано „для ефекту“ нічим нікого не обовязуючі і з практичного боку банальні резолюції в виді свого рода протесту проти колонізації Східної Галичини і Волині — обговорювала „Komunistyczna Trybuna“ між іншим і українське питання. Агресивно-імперіялістичний тон зовсім не ріжлився від такого ж тону вшех поляків в роді Дмовського, чи реакціонерів в роді Грабського, а саме офіційний орган поль-

ської секції III. Інтернаціоналу коротко сказавши став на такому становищі:

1) Східна Галичина — се польська земля, а її населення се Поляки, частина котрих в наслідок іншого віроісповідання і вікового впливу чукої східної культури почала говорити трохи відмінним наріччям, так званим „русінським діялектом“.

2) Правобережна Україна, зостаючись багато століть під Польщею, так пересякла польською культурою, так перенялася державно польською ідеологією, що штучно витворювати неістину т зв. українську національну культуру, булоб рівнозначним із затратою сил і культурних цінностей.

3) Що до Лівобережної України — то там російська вікова культура залишила незатерті сліди і руйнувати її для проблематичної вартості т. зв. української — являється з боку загально-людського поступу шкідливим.

Таким чином польські комуністи з підстягу III. Інтернаціоналу нічим не ріжнуться від вшехпольських імперіалістів, які що до українського питання поставили собі звісне політичне гасло „Нема Русі, ест тилько Польща і Москва“.

* * *

Твердити, що пролетаріят не є заборчий, він не гнобить, тільки освободжує, — це

тільки нічого не значучі, життям ані фактами не узасаднені демагогічні головні фрази. На самім же ділі пролетаріят, коли не більше, то так само заборчий, ік має міщанство, буржуазія чи автократія. Цого не перечутъ навіть найзавзятіші комуністи. Для приміру возьмім хоч би брошурку Евгена Гуцайла п. з. „Фінція нації і національної независимості“, яка вийшла в Америці.

Автор, стоячи на становиску всесвітного комунізму і колективізму, не признає нації, а в слід за тим і національної самостійності. Та мотиви, які він подає на оправдання цієї „його всесвітної ідеї“ в приємненню до реального міжнародного і міждержавного життя, доказують навпаки щось противного. Гуцайло пише напр.:

„Коли би я був англійським робітником, а мене хтось кликав до комунізму під кличем „независимості“ і „самостійності“, то я не пішов би на той клич, бо коли Англія проголосить независимість Індій, Єгипту, Ірландії і т. д., то англійські заводи замкнуться для мене, а яabo мушу вимандровувати з краю або приємнати з голоду. Через те не треба дивуватися, що до нині англійські робітники ніколи не піднесли клича визволення англійських колоній і ось нині, коли Ірландія крівавиться за свою незалежність (Не вже можна пропустити, що

всі Ірландці дураки і цілі століття битимуться за якусь національну „фікцію“? Независимість містить в собі національне, культурне й економічне визволення з під чужого ярма! В тому й лежить причина такої довголітньої упертої, кривавої боротьби. — Прим. І. Г.), то англійські робітники, котрі одним махом можуть зробити Ірландію независимою, досі не зробили того.*⁾ Будучи англійським робітником, треба бути ворогом незалежності Росії, України, Польщі і т. д., бо незалежність, хоч би навіть комуністична, означає для него смерть або еміграцію.

^{*)} Львівський „Вперед“, про якого чайже не можна сказати, що він відноситься ворожо до большевизму, обговорюючи в ч. 235 з 14. XII. 1921. р. у вступній статті „Вільна Ірландія“ здобутки Ірландців в англійсько-ірландському договорі з дня 6. грудня 1921. р. підносить, що в тій геройській нерівній боротьбі за національне визволення розмірно невеличкого народу проти могутньої держави, „по стороні Ірландців ставув цілий культурний світ. В поміч її прийшла ціла ірландська еміграція в Америці. По стороні Ірландії стануло ціле англійське робітництво, домагаючися від свого уряду сповнення всіх ірландських домагань“. — Як далеко польському або російському робітництву до цього відносно українського питання...

В зв'язку з цим питанням читаемо в іншому місці цеї брошурки ось таке:

„Колиб навіть сі держави (Англія, Франція, і т. п. Прим. І. Г.) були комуністичними, отже коли би продукція лежала в руках робітників, і лише вони хіснувалися тим, то і тоді комуністичні держави мусіли би вести війну зі своїми независими сусідами, хоч би ті суспіди були також комуністичні. Бо кожда независима держава мусить мати ринки збути і ринки закупна.“

Чи та війна, яку „мусять“ комуністичні держави провадити проти своїх також комуністичних независимих сусідів — не є таким же самим комуністичним імперіалізмом, як буржуазний імперіалізм, в ім'я котрого велося і ведеться буржуазну війну? Чи те діється під національним чи під інтернаціональним червоним прапором — не зміняє самої сути річи!

До виводів Гуцайла треба додати тільки маленке доповнення. Всякий імперіалізм — чи буржуазний чи комуністичний чи який інший — не тільки шукає ринків збути і закупна, а також і то головно експлоатує природні багатства і працею тої країни е добуті цінності. Щоби народ такої експлоатованої країни був менше відпор-

ний і більш податливий намірам його сусідів наїздників — окупантів, передусім стараються знищити національну свідомість і національну культуру та традицію. Тому замикають товариства, зачиняють школи, конфіснують часописи і видавництва, обмежують свободу зборів, а в гірших випадках тероризують арештами, позбавленням посад, конфіскатою майна, розстрілами і т. д. Рівночасно із безхарактерних шумовин гнобленої і висинуваної нації організують „яничарів“ до боротьби із визвольницькими змаганнями поневоленого народу. Коли до цього додати часто релігійні переслідування, адміністративні шикани, колонізацію для ослаблення місцевого населення та примусове виселення чи то поодиноких „небезпечних“ осіб чи цілих груп і верств населення й інші тим подібні практики, — то можна мати приближний, хоча далеко неповний образ всяких „благ“, які невідмінно в більшій чи меншій мірі несе за собою всякий імперіалізм.

Тому не дивуватися, коли провідники німецьких робітників Бебель, маючи це все на увазі, сказав в одній своїй промові отсі знаменні слова:

„Коли одна держава нападе на другу, тоді робітники нападеної держави як один муж возьмуть в руки кріс і підуть боронити независимість своєї держави.“

Як відбивається імперіалізм на населенню? — На це відповідь дуже проста. Підчинену завойовану націю кривдиться морально і матеріально, а пануюча нація користується як не писаними то фактічними привілеями, при чому кривдник ішце нарікає на свого гнобленого „брата“, мовляв — він шовініст, егоїст, непримирний, необ'єктивний і т. д., і т. д. — А коли гноблений ще енергічніше стане протестувати, або хопиться самооборони, тоді він в очах наїздника — гайдамака, бандит і т. п.

В цьому випадку слухно зауважус Гуцайло в своїй брошури:

„Кривджений не може бути об'єктивний в тому розумінні, що кривдник має лише поступити у визиску а покривджений має дальше дати себе обкрадати але лише в лекший спосіб, себ-то місто неволництва або панщини, має пристати на конституцію у визиску. Бо це не буде об'єктивність. Об'єктивність буде лише тоді, Ѳоли кривдник — поминаючи те, чи він має бути покараний чи ні раз на все віддасть се, що забрав.“

Примінюючи вище сказане в загальніках до конкретних наших обствин, прийдемо до одиноко можливого висновку: Буржуазна Польща загарбала Придністрянську Україну, Холмщину, Полісся

і частину Волині — а комуністична Росія поневолила Велику Придніпрянську Україну та Кубань. Український народ доти не спічне, доки один і другий імперіяліст не віддасть йому всі області української землі, які насильно забрав, доки наш український народ не „гляне як хазяїн домовитий по своїй хаті і по своєму полі!“

Бо жити в утопії, немов „лише один колектив, лише одна комуна на цілій земській кулі може дати робітникам реальну свободу“ (Е. Гуцайло), стреміти до цеї „всесвітної ідеї“, братися визволяти цілу людськість а самому гинути в ярмі капосного імперіяліста — це хлопча фантазія а не здорована реальна політика досвідної людини. Гуцайло надіється що „розвиток господарства і техніки доведе колись до великої змішки народів і мов та винесе одну мову на домінуюче становиско, а тою мовою не буде жадна із теперішніх мов ані ніяка штучна мова, а буде нею новий діалект, що повстане сам собою із всіх теперішніх мов шляхом флюктуації і вимішкі народів.“

Поминувши дуже проблематичну вартість такої далекосяглої комуністичної теорії, — бо нині нема людини на світі, яка могла б передвидіти по якому шляху піде розвиток людства, чи удержанеться скрайний колективізм у виді комуни, чи навпаки скрайний індівідуалізм у виді

анаархії, чи щось посереднього з того, чи яка зовсім інша форма, — навіть колиб весь світ пішов по рецепті комуністів, то на „одну комуну на цілій кулі земській”, на „новий світовий діалект”, а в слід за тим на зникнення усіх існуючих націй на світі треба ждати би коли не мільйони то сотки тисяч літ.

А тимчасом життя не жде. Ворог, загарбавши нашу країну, — давить, нищить, руйнує, експлоатує, винародовлює, робить з нас погані для своєї культури, ми лишаємося безправними гельотами „наашій не своїй землі.“ „Заки сонце зайде, роса очі вийде.“ Навіть судячи зі становиська практичного комуніста нам не ждати на всесвітну комуну і від неї сподіватися спасіння, а сейчас братися до упертої визвольної боротьби аж до остаточної перемоги. Теорія теорією а „живий живе гадає.“

В реальній політиці не рішують хоч би як найкращі і найбільш далекосяглі теорії, а безоглядний егоїзм та інтереси держави чи нації. Той „здоровий егоїзм народови“ заставив нашого сусіда вести заборчу імперіалістичну політику, а наш національний егоїзм, якого вислідом природний нахил до самооборони, ратування життя — заставить нас до визвольної боротьби з наїздником на життя і смерть. — „Не чужого ми бажаєм але свого права!..

Таким чином найближчою реальною політичною метою, спільною усім Українцям від найскрайніших правих до найскрайніших лівих, повинна бути цілковита независимість українського народу. Ми, як независима політична одиниця можемо і повинні увійти і увійдемо в союз з нашими сусідами — однак як повновартна сторона, дійсно як рівний і рівним.

* * *

Наш національно-державний корабель зараз на розбурханому океані великої революції і міжнародних, державних та політично-економічних суперечностей. Під сюю важну хвилю не пора зводити нам боротьбу між собою над тим, якою краскою помалювати би той наш корабель: жовтобланітною, чи червоною, чи якою ишиою, які поліпшення ввести би в машинерію корабля в розміщенні для його матрозів та пасажирів або й над цілковитою його перебудовою, а всіми силами взятися передусім до його виратування! Наколи в наслідок нашого політиканства, нашої партійної ексклюзивності і нетерпимості та нашої апостазії і малодушності затопиться наш державний корабель — то здивими остануть хоч би найкращі проекти нерекрашения, направи чи цілковитої його перебудови.

Конечну потребу цілковитої незалежності України пізнала більшість самих партійних комуністів-Українців в КПБУ. І російський комуністичний центр, боячися, щоб „незалежники“ на всеукраїнському партійному з'їзді не осягнули більшості і не перевели дотичної ухвали, — зарядив звісну „чистку партії“, під час якої викинено з партії в укр. областях до 60% комуністів як „неблагонадежних.“ А є між тими викиненими старі, свідомі, дійсно ідейні комуністи, що за царського режиму більшу половину свого життя перебули в тюрях або на Сибірі, — однак тільки одну мають ваду, а це: не можуть погодитися з російським імперіялізмом хоть би в комуністичній формі...

В виду того твердити, що не улягає сумніву, що „вже перший з'їзд робітничих і селянських делегатів Східної Галичини ухвалить злуку з радянською Україною“ („Наш Стяг“) — значить свідомо обдурювати себе і других. Коли російські комуністи могли викинути з партії 60% Українців, то що перешкодить таким вправним в кровавих виборчих надужиттях і махінаціях Полякам викинути хоч би й 80% і 90%, наколи вони з польського імперіялістичного становиска окажуться в партії чи на з'їздах небажаними? І є сотки других способів, особливо при диктатурі та терорі

з центра, — щоб не допустити небажаних елементів до голосу а не то до влади... — А впрочому сам же орган польської секції III. Інтернаціоналу ясно і недвовідчно зазначив своє становище до українського питання. Він на рівні з Пурішкевичем з одної і Грабським з другої сторони його прямо не визнає — і кінець!

Зі сказаного видно ясно, що „советська Польща“ являється так само тюрмою і загибллю для української Східної Галичини і взагалі для всіх українських земель, що мали нещастє тимчасово попасти під Польшу, як це зараз під теперішною буржуазною із соціалістичною закраскою Польщею.*)

Тому для Українця, без огляду на його партійну приналежність, можливий тільки

*) Маленький крайчик тої комуністичної „свободи“ відслонює нам коротка господарка у Східній Галичині за часів большевицької інвазії в р. 1920. А треба взяти під розвагу, що все таки та інвазія відбувалася під кличем „радянської України“ а не „советської Польщі“. Отже большевики, занявши під цим кличем частину Східної Галичини — не тільки ціле східно-галицьке правительство, але й повітових предсідателів „Ревкомів“ назначували з центра. В губерніяльних установах велося урядування по російськи або по польськи. (З Затонським і деякими другими „парадеперфераціями“ можна було говорити й по українськи.) Та комісарем

один кліч: Про ч з всяким польським, російським чи яким іншим ярмом від монархістичної аж до комуністичної форми включно! Хай живе Вільна, Незалежна Україна!

Тільки зрадник національної справи, свідомий запроданець — Юда-Іскаріот

и. пр. такої найважнішої області як народного господарства назначено Савку, львівського студента-Жидка (це його приbrane назвиско), який говорив тільки по російськи або по польськи і страшно сердився, коли почув від кого українську мову. В його бюрах працювали майже виключно Поляки або Жиди, урядувалося по польськи, а внощі сторонами українські акти йшли до переводу на польську мову. Посадником міста Тернополя був тоді Болюх — Українець. Російські комуністи взяли були на „учот“ всю мануфактуру, фабричні вироби, машини, медікаменти, хірургічні приладдя, всі аптичні та дрогуєрські продукти і візагалі всі товари по торговлях тай те все майно стали вивозити до Росії. Болюх запротестував проти такого очевидного рабунку, бо ж тих продуктів потрібно і для галицького пролетаріату, тим більше, що в Галичині нема відповідних фабрик на виріб нових продуктів. Тоді Болюха арештовано, назначено посадником другого і майно таки вивезено. Ті і тим подібні практики комуністичної господарки отворили очі східно-галицьким симпатикам та грунтовно вилічили їх із „комуністичної недуги“.

може стати під якою небудь формою по стороні глюбителя проти цього клича. — Для тих виродків шкода доброго слова і не для них призначені отсі рядки. Але люди, що поводуються не „намацальними“ а правдиво ідейними мотивами, яким дійсно залежить на національному і соціальному визволенню українського народу — без огляду на їх політичні переконання — найдуться певно в одній лаві борців за самостійність України.*)

„Наш Стяг“ поєри щтати з творів Леніна, Бухаріна, Жореса, Карла Маркса, уривків з парижського комуністичного маніфесту та з маніфесту центрального комітету російської комуністичної партії, містить також уривки з поезій нашого

*.) Коли при спільній праці могли найтися найправіші царські генерали з найлівішими комуністами під кличем: рятувати едину неділімую Росію, — коли австро-німецькі соціал-демократи і їхні найавазяташі політичні вороги християнсько-суспільнини могли зійтися в одному правителстві, — коли навіть між угорськими магнатами і угорською робітничукою соціал-демократичною партією могло прийти до цілковитої згоди і об'єднання, як то заявив премер Бетлем: на підставі „історичної конечності“, — то між українськими партіями, з яких всі стоять на демократичному ґрунті, не має таких великих основних ріжниць, як у вище згаданих, щоби не можна було знайти спільного поля до праці. —

великого учителя, національного генія Івана Франка, називаючи їх „золотими словами“ („Н, С.“ ч. 3). Значить українські комуністи беруть його кличі за свої. А коли так, що слід би зазначити, що Автор невмиручого „Вічного революціонера“, неарівнаних „Каменярів“, пролетарського „Наймита“ та свідомого своєї мети „Мойсея“ огненними словами закликає до боротьби під кличем „Не пора Москалеви Й Ляхови служить“ — „Під України єднаймось працою!“ І коли ми не будемо шукати собі чужих богів, руководитись memo не чужим гіпнозом а свою власною політичною орієнтацією та сконсолідуємо всі наші сили і потрудимся „для власної хати, щоб газдою, не слугою перед світом стати“ — тоді і сповняться віці слова нашого пророка, нашого національного Мойсея, Івана Франка:

„Встане славна Мати Україна
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяна річки
Одна нероздільна.

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне Мати до себе всі діти
Теплою рукою.“

**Накладом „Українського Слова“ вийшли досі
такі книжки:**

1. Віктор Андрієвський. До характеристики українських правих партій. Берлін, 1921. Стор. 24.
2. В 60-і роковини смерти Тараса Шевченка. Збірка. Берлін, 1921. Стор. 32.
3. Бандурист. Жах. Збірка оповідань. Берлін, 1921. Стор. 32.
4. Богдан Лепкий. Незабутні. Літературні нариси. Берлін, 1922. Стор. 84.
5. Пам'яті Івана Франка. Зібраав З. Кузеля. Берлін, 1921. Стор. 32.
6. Віктор Андрієвський. З минулого. Рік 1917 на Україні. 2 частини. Берлін, 1921. Стор. 158+212.
7. Українська літературна мова й правопис. Українська Академія Наук. Найголовніші правила українського правопису і Е. Чикаленко. Про українську літературну мову. Берлін, 1922. Стор. 52.
8. Іван Котляревський. Твори. Том I. Епіда. З передмовою й поясненнями Богдана Лепкого. Берлін, 1922. Стор. XVI+208.
9. Іван Котляревський. Твори. Том II. Наталя Полтавка й Москаль Чарівник. З передмовою й поясненнями Богдана Лепкого. Берлін, 1922.
- 10—11. Дмитро Дорошенко. Славянський світ. Коротка енциклопедія славянознавства. Берлін, 1922.
12. Д-р Степан Томашівський. Під колесами історії. Берлін, 1922.
13. Володимир Леонтович. Спомини утікача. Берлін, 1922. Стор. 154.
14. Іван Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні. Берлін, 1922. Стор. 104.

„Ukrainske Slowo“, Buch- und Zeitungsverlag, G. m. b. H.,
Berlin-Schöneberg, Hauptstrasse 11.